

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 29 (5035) 26 ліпеня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Караткевіч.

Няспынны пошук

стар. 11

На мяжы

добра і зла

стар. 12

Цікавасці

«Славянскага базару»

стар. 13

Пад грукат мячоў

Фота Алены Шышкевіч.

Больш як шэсць стагоддзяў назад у сярэднявечнай Еўропе адбыўся цуд. Саюзныя войскі Вялікага Княства Літоўскага, Каралеўства Польскага, умацаваныя татарскай конніцай, атрымалі перамогу ў вялікай бітве на Грунвальдскім полі (сёння тэрыторыя Польшчы). Цуд, які ў той час змяніў ход гісторыі. Магутны Тэўтонскі ордэн, вядомы многімі заваёвамі, які ў той вырашальнай бітве пераўзыходзіў бок праціўнікаў па колькасці вайскоўцаў і якасці ўзбраення, быў разбіты, а праз некаторы час увогуле цалкам страціў сваё становішча ў міжнароднай палітыцы.

Таму не выпадкова, што дата 15 ліпеня 1410 года, калі адбылася гэтая значная падзея, сёння адзначаецца ўсімі аматарамі гістарычнай рэканструкцыі як вялікае свята. Адзін з доказаў гэтага — фестываль «Наш Грунвальд», які ўжо 11 гадоў праводзіцца ў Дудутках напрыканцы ліпеня.

Больш як за дзесяцігоддзе гэты фэст ператварыўся для рэканструктараў з самадзейнай імпрэзы ў маштабную міжнародную падзею, што сёлета сабрала больш як 500 удзельнікаў з розных краін свету, аб'яднала музыкантаў ад Аргенціны да Германіі і Украіны. Важным момантам сталі і конныя турніры, якія прайшлі не ў тэатралізаваным фармаце, а ў рэжыме «выжыве самы моцны».

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 19029

акцэнтны тыдня

Форум. Сувязі на ўзроўні рэгіёнаў Беларусі і Расіі складваліся дзесяцігоддзямі і шмат у чым вызначаны агульнасцю гісторыі і чалавечых лёсаў. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў гэта падчас пленарнага пасяджэння VI Форуму рэгіёнаў Беларусі і Расіі. «У гэтым годзе мы падышлі да чарговага гістарычнага рубяжа — 75-годдзя зняцця блокады Ленінграда і вызвалення Беларусі. А наступны год аб'яднае нас у святкаванні сваяцэннай і блізкай для кожнага савецкага чалавека даты — 75-годдзя Вялікай Перамогі», — адзначыў Прэзідэнт. Аляксандр Лукашэнка назваў гэтыя гістарычныя вехі важнымі для аднаўлення беларусаў і расіян, умацавання ідэалагічных асноў Саюзнай дзяржавы.

Страта. Кіраўнік дзяржавы накіраваў спачуванне родным і блізім народнага артыста Беларусі Аўгусціна Мілаванова. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што пайшоў з жыцця выдатны актёр сучаснасці, чыя творчасць атрымала ўсенародную любоў і павагу калег. «Прыроджаная інтэлігентнасць, найвышэйшы прафесіяналізм і ўнікальная манера ігры дазволілі стварыць яму ў тэатры і кіно сотні запамінальных вобразаў, якія з'яўляюцца неад'емнай часткай скарбніцы беларускага мастацтва. Ён выхаваў некалькі пакаленняў маладых артыстаў і стаў прыкладам самаадданнага служэння Радзіме», — гаворыцца ў спачуванні.

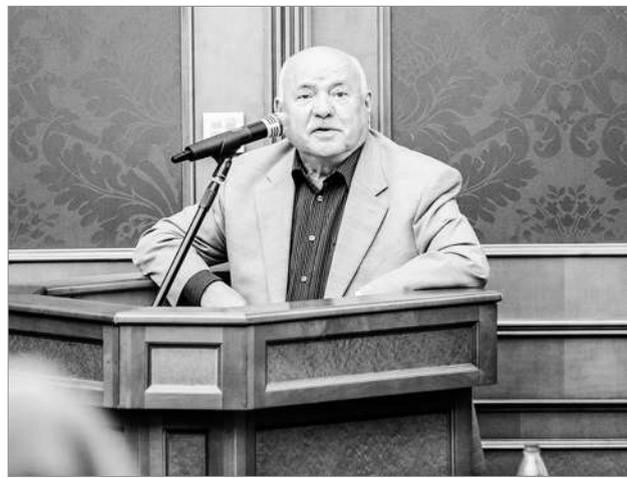
Дзяржпраграма. Рэстаўрацыйныя работы Косаўскага палацава-паркавага ансамбля плануюць завяршыць у 2020 годзе, распавёў на калегіі Міністэрства культуры начальнік упраўлення культуры Брэсцкага аблвыканкама Сяргей Панасюк, інфармуе БелТА. Ключавымі аб'ектамі гісторыка-культурнай спадчыны, дзе вядуцца аднаўленчыя работы, на гэты час з'яўляюцца Косаўскі палацава-паркавы ансамбль і палацавы комплекс Сапегаў у Ружанах, уключаныя ў дзяржаўную інвестыцыйную праграму. Рэстаўрацыя Косаўскага ансамбля пачалася ў 2008 годзе. Праведзена вялікая работа па захаванні гэтага аварыйнага аб'екта. Фінансаванне прадугледжвае 5,1 млн рублёў. Плануецца стварэнне музейнай экспазіцыі, шматфункцыянальных памяшканняў для правядзення розных мерапрыемстваў.

Праект. Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы пачынае дабрачынны праект «Купалаўскі адчыняе сэрцы», які стартаваў паказам спектакля «Пінская шляхта» рэжысёра Мікалая Пінігіна для дзяцей SOS-Дзіцячыя вёскі. Праект распрацаваны для студэнтаў і школьнікаў, мнагадзетных і няпоўных сем'яў, дзяцей-інвалідаў, дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў. Гэта спроба далучыць моладзь да спазнання беларускай культуры і тэатральнага мастацтва, што створыць перадумовы для наступнай творчай самарэалізацыі, спадзяюцца ў тэатры. Першымі ўдзельнікамі праекта і гледачамі «Пінскай шляхты» сталі 50 падлеткаў і маладых людзей, якія прыехалі з Мінска, Мінскага і Пухавіцкага раёнаў.

Конкурс. Белтэлерадыёкампанія праводзіць нацыянальны адборачны тур дзіцячага конкурсу песні «Еўрабачанне-2019». Заяўкі ўпершыню прымаюцца ў электронным выглядзе, паведамляе БелТА. Апошні дзень прыёму заявак — 15 жніўня. Фінальны гала-канцэрт адбудзецца не пазней за 27 верасня. Прадстаўніка Беларусі для ўдзелу ў міжнародным песенным форуме выбяруць па выніках галасавання гледачоў і прафесійнага журы. Дзіцячы конкурс песні «Еўрабачанне-2019» пройдзе 24 лістапада ў Польшчы.

Агляд афіцыйных падзей ад **Інесы ПЕТРУСЕВІЧ**

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

супрацоўніцтва

Санеты Купалы: цяпер і па-татарску

У Казані пабачыла свет кніга «Санеты» народнага паэта Беларусі Янкі Купалы на трох мовах.

Усім, хто цікавіцца беларускай літаратурай, вядома, што лёс Янкі Купалы ў час Вялікай Айчыннай вайны звязаны з Казанню, Татарстанам. Гэта праз усе пасляваенныя дзесяцігоддзі памятаюць і ў Татарстане. Узгадалі і цяпер, задумаўшы выдаць кнігу Янкі Купалы на татарскай мове.

Дарэчы, упершыню паэзія класіка беларускай літаратуры загучала на татарскай мове ў 1932 годзе са старонак часопіса «Янліф» — «Новае пісьмо». Праўда, тагачасны перакладчык верша «А ў Вісла плавае тапелец...» застаўся невядомым.

І вось — новая сустрэча з Купалам у Казані. Пад адной вокладкай сабраны тры тэксты легендарных санетаў. На мове арыгінала, па-беларуску, на рускай мове — у перакладзе Максіма Замшава, на татарскай — у перакладзе народнага паэта Татарстана лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Расійскай Федэрацыі Рэната Харыса. І гэта не першая спроба перакладчыка працаваць з беларускай паэзіяй. Так, аўтар больш як 40 кніг вершаў і паэм, настаўнік, журналіст Рэнат Харыс, які ў 1995—1999 гады займаў пасаду намесніка Старшыні Дзяржаўнага Савета Рэспублікі Татарстан, быў народным дэпутатам парламента Рэспублікі Татарстан, некалькі гадоў таму выдаў невялікую анталогію перакладаў беларускай паэзіі на татарскую мову.

Мікола БЕРЛЕЖ

Перспектывы акрэслены

І Форум рэгіёнаў Беларусі і Узбекістана адбудзецца ў Мінску з 29 па 30 ліпеня

Падтрымка міжнародных кантактаў як вектар паспяховага развіцця. Такім прынцыпам карыстаецца Беларусь у адносінах да краін-сяброў, якім таксама важна быць на крок наперадзе. У хуткім часе ў Мінску чакаецца важная падзея: з 29 па 30 ліпеня адбудзецца I Форум рэгіёнаў Беларусі і Узбекістана, пасля якога нашу краіну ўпершыню наведае Прэзідэнт Узбекістана Шаўкат Мірзіёеў. Напярэдадні форуму ў прэс-цэнтры Дома прэсы падрабязнасьці будучага мерапрыемства падзяліўся падчас брыфінгу Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Узбекістана Насірджан Юсупаў.

Зараз працягваецца падрыхтоўка да візіту Прэзідэнта Узбекістана ў нашу краіну, які адбудзецца з 31 ліпеня па 1 жніўня. Плануецца, што кіраўнік узбекскай дзяржавы наведае шэраг беларускіх прадпрыемстваў. Верагодна, адной з кропак стане Парк высокіх тэхналогій, досведам якога зацікавіліся ў паўднёвай рэспубліцы. Візіту папярэднічае таксама шэраг іншых маштабных міждзяржаўных мерапрыемстваў. Напрыклад, абмеркаванні вынікаў I Форуму рэгіёнаў нашых краін.

— Падзея падобнага маштабу паміж нашымі краінамі праводзіцца ўпершыню, — адзначыў Насірджан Юсупаў. — Адна з мэт форуму — вывучэнне агульных магчымасцей, перспектыв сумеснай працы. Кожная вобласць Узбекістана і Беларусі знайшла для сябе кропкі прыкладання сіл. Ёсць шмат цікавых напрамкаў, над чым мы можам працаваць. Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол раскажаў, што работа

форуму будзе падзелена на два блокі. У першы дзень адбудуцца секцыйныя пасяджэнні па трох кірунках: прамысловым, гуманітарным, сельскагаспадарчым. На другі дзень дэлегацыі правядуць пленарнае пасяджэнне, у якім возьмуць удзел кіраўнікі парламентаў абедзвюх краін. У ходзе работы будзе падпісаны шэраг пагадненняў паміж рэгіёнамі Беларусі і Узбекістана.

Таксама падчас работы форуму пройдуць Дні культуры Узбекістана ў Беларусі. 29 ліпеня ў сталіцы адкрыюць помнік-бюст узбекскаму паэту Алішэру Наваі. А 30-га ў будынку Беларускай дзяржаўнай філармоніі пачне працаваць выстаўка ўзбекскіх мастакоў.

— Мы вельмі рады, што на вашай зямлі з'явіцца помнік Алішэру Наваі. Асабліва прыемна, што з ініцыятывай устаноўкі выступіў беларускі бок. Эскіз статуі, дарэчы, выканаў таксама беларускі скульптар, — звярнуў увагу Насірджан Юсупаў. — Культура нашай краіны змястоўная і шматгранная. Мы шануем і ганарымся ёю, таму ўпэўнены — нам будзе чым вас здзівіць. Ва Узбекістане ведаюць, што Беларусь падтрымлівае розныя культурныя ініцыятывы і часта скарыстоўвае магчымасць пазнаёміць свой народ з культурамі іншых краін, таму наша дэлегацыя вельмі адказна рыхтуецца да візіту ў Мінск.

У Дні культуры Узбекістана жыхары і госці сталіцы змогуць убачыць выступленні гуртоў «Яла», «Мумтоз Наво», народнага артыста Узбекістана Фаруха Закірава, заслужанай артысткі Узбекістана Айгуль Надзіравай і іншых выканаўцаў. Гледачы таксама змогуць пазнаёміцца з фотавыстаўкай «Культурная спадчына Узбекістана» і экспазіцыяй дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

27 ліпеня — на прэзентацыю зборніка Аляксандра Валковіча «Лісты вайны» ў межах святкавання 75-й гадавіны вызвалення Брэсцкага раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у Дом культуры аграгарадка Астрэмечва (14.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

28 ліпеня — на святы двара «На скрыжаванні лёсу і радзімы» да 70-годдзя з дня нараджэння Ніны Кавалёвай (г. Горкі, вул. Вакзальная, 32) (16.00).

да 1000-годдзя Брэста

«Нябеснае воінства»

Выстаўку праваслаўных абразоў, прысвечаную 1000-годдзю Брэста, прапануе філіял Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея — музей «Выратаваныя мастацкія каштоўнасці».

У экспазіцыі, якая падрыхтавана сумесна з Брэсцкай епархіяй, прадстаўлена больш за 150 праваслаўных абразоў XVIII — першай паловы XX стагоддзя са збораў абласнога краязнаўчага музея і рызніцы жаночага манастыра Растава Прасвятой Багародзіцы. Пры гэтым большасць прадметаў наведвальнікі пабачаць упершыню.

Цікава, што абразы былі выратаваны Брэсцкай мытняй ад незаконнага вывазу за мяжу. Як адзначаюць у музеі, яны патрабавалі сур'ёзнай рэстаўрацыі. Такого кшталту выстаўка рыхтуецца каля двух гадоў, суправаджаецца сур'ёзнай даследчай работай, падчас якой і з'яўляецца магчымасць датаваць абраз.

А перлінай гэтай выстаўкі прызнаны абраз «Свяціцель Васіль Вялікі і дабраверны князь Аляксандр Неўскі». У ходзе вывучэння і рэстаўрацыі было ўстаноўлена імя творцы, што ўвогуле — факт рэдкі, бо іканапіснае мастацтва, паводле кураараў выстаўкі, па сутнасці сваёй ананімнае. Як высветлілася, святы абраз напісаны ў 1871 годзе ў Троіца-Сергіевай лаўры ў

майстэрні аднаго з самых вядомых іканапісцаў другой паловы XIX стагоддзя Івана Мацвеевіча Малышава.

Іна ЛАЗАРАВА

з нагоды

Крылатая паэзія Уладзіміра Скарынкіна

Чатырохгадовым хлопчыкам Валодзю Скарынкіна разам з маці вывезлі ў Германію. На фронце загінуў бацька... Дарослым, успамінаючы пра выбар прафесіі, Уладзімір Максімавіч будзе згадваць, што імкнуўся зрабіць палёгку маці, таму і паступіў у Рыжскае вышэйшае інжынерна-авіяцыйнае вучылішча. Гэта, як і многае іншае, калі ведаць Уладзіміра Скарынкіна бліжэй, яскрава характарызуе яго як чалавека чулага, тактоўнага, добразычлівага.

Сельскі хлопец з Віцебшчыны выбраў авіяцыю... Кажуць, нябёсы — люлька для паэтаў. Менавіта прафесія авіятара, якой прысвяціў амаль два дзесяцігоддзі, дала своеасаблівых ключы ад неба. Уладзімір Максімавіч прайшоў шлях ад інжынера ў Мінскім аэрапорце да кіраўніка аварыйна-выратавальнай службы Беларускага ўпраўлення грамадзянскай авіяцыі. Пацвярджэнне гэтага — яго паэтычныя зборнікі: «Буслы над аэрадромам», «Дазвольце ўзлёт», «Чацвёрты разварот», «Пасадчыны агні».

Няўжо тэхнар? Недасведчаны ў біяграфічных тонкасцях паэта чытач можа і не паверыць, бо за кожным радком — тонкі лірык. Уладзімір Скарынкін удзячны лёсу за незабыўныя авіяцыйныя гады. Яны спраўды дазволілі яму ўзлёт. Да звання паэта, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы, удалаўніка Залатога купідона.

Паэт удзячны і сваёй спадарожніцы — жонцы Валянціне Пятроўне. «Выходзіла замуж за Скарынкіна-інжынера, а большую частку жыцця пражыла са Скарынкіным-паэтам», — значае Валянціна Пятроўна, вельмі творчая жанчына, якой удалася ў тонкі гумар, і вялікае жыццялюбства.

Гэтую самавітую сямейную пару ведаю асабіста яшчэ з часоў газеты «Чырвоная змена», якой Валянціна Скарынкіна аддала амаль 40 гадоў у якасці выдатнага стыліста. Прыхільна ставілася да іншых аўтараў, з вялікім разуменнем — да свайго мужа-творцы: не абцяжарвала жыццёвымі клопатамі, натхняла, як і належыць музе.

Потым нас яднала з ёю сумесная праца ў «Белорусской

Падчас віншавання з юбілеем старшынёй Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў уручыў Уладзіміру Скарынкіну памятны знак М. Багдановіча.

лесной газеце». На гэты час прыпаў, як мне падаецца, пік перакладчыцкай дзейнасці Уладзіміра Максімавіча — «Боская камедыя» Дантэ Аліг'еры нараджалася на беларускай мове. Пра гэта ведала ўся наша рэдакцыя. Было відавочна, што Валянціна Пятроўна, падтрымліваючы мужа, і сама была на творчай хвалі — пісала артыкулы ў нашу газету, іншыя выданні.

Потым мы ўсе радаваліся за прызнанне творчага ўнёску Уладзіміра Максімавіча ў сусветную культуру. Скарынкіных запрасілі ў Італію, каб уганараваць Нацыянальнай прэміяй — прэміяй Міжнароднага таварыства «Дантэ». Валянціна Пятроўна з хваляваннем расказвала, як яны адшукалі магілу Дантэ і ўсклалі на яе прывезеныя з Беларусі валожкі.

3 1 па 7 клас Скарынкіны вучыліся ў гарадоцкай школе № 2. Помніца, якой падзеяй для іх была паездка ў тыя мясціны. Пачуццё Радзімы, прыцгненне загадкавага над ёй небасхілу і ў 80 гадоў для Уладзіміра Скарынкіна — гэта тое, што цешыць душу і сэрца паэта.

Алена СТЭЛЬМАХ

28 ліпеня 70 гадоў спаўняецца Ніне Кавалёвай, паэтэсе, дзіцячаму пісьменніку.

28 ліпеня 80-годдзе адзначае Уладзімір Колесаў, рэжысёр, артыст балета.

28 ліпеня 75-гадовы юбілей святкуе Сцяпан Лаўшук, літаратуразнаўца, крытык.

28 ліпеня — 70 гадоў з дня нараджэння Валерыя Чукіна (1949—2016), мастака.

28 ліпеня 60 гадоў спаўняецца Рыгору Шараеву, майстру манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, мастаку.

29 ліпеня — 80 гадоў з дня нараджэння Юрыя Трашкеева (1939—2014), расійскага і беларускага акцёра, заслужанага артыста Расіі.

29 ліпеня — 75 гадоў з дня нараджэння Людмілы Воранавай (1944—1997),

графіка.

30 ліпеня 75-годдзе адзначае Валянціна Крывашэева, мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

31 ліпеня — 100 гадоў з дня нараджэння Сцяпана Кухарава (1919—2011), празаіка, нарысіста, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

31 ліпеня — 90 гадоў з дня нараджэння Алеса Алехніка (1929—2006), грамадскага і культурнага дзеяча.

31 ліпеня 60-гадовы юбілей святкуе Аляксандр Кошалеў, графік, мастак.

31 ліпеня 65 гадоў спаўняецца Наталлі Новай, дзіцячаму пісьменніку, фантасту.

31 ліпеня 60-годдзе адзначае Васіль Мартынчук, мастак, скульптар.

31 ліпеня 60-гадовы юбілей святкуе Вольга Паршына (Патрый), паэтэса.

2 жніўня — 470 гадоў з дня нараджэння Мікалая Радзівіла Крыштофа (мянушка Сіротка) (1549—1616), дзяржаўнага і ваеннага дзеяча ВКЛ, мецэната, пісьменніка.

2 жніўня — 105 гадоў з дня нараджэння Таццяны Каламіцавай (1914—1994), дырыжора, народнай артысткі Беларусі.

2 жніўня 80 гадоў спаўняецца Івану Рудэнку, спеваку, заслужанаму артысту Рэспублікі Беларусь.

2 жніўня 70-годдзе адзначае Валянцін Ціхевіч, флейтыст, заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь.

ЛЮСТЭРКА ТЫДНЯ

Угалерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адкрылася фотавыстаўка «Далягляд», арганізаваная ў гонар стагоддзя Латвіі і Латвійскай нацыянальнай бібліятэкі. Арганізатары — Нацыянальная бібліятэка Беларусі, Латвійская нацыянальная бібліятэка, Міністэрства замежных спраў Латвійскай Рэспублікі і Пасольства Латвійскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь. Экспазіцыя прадстаўляе выдатныя пейзажы, якія знаёмяць гледача з Латвіяй і запрашаюць атрымаць асалоду ад яе прыгажосці. Выявы дапоўнены інфармацыйнымі матэрыяламі. Наведвальнікам выстаўкі чакаюць калекцыя «Пейзажныя скарбы Латвіі», выдатныя архітэктурныя і гістарычныя выявы з фондаў Латвійскай нацыянальнай бібліятэкі.

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры ў межах праекта «У сэрцы з Радзімай» зладзіў творчую сустрэчу з лідарамі гурта іркуцкіх беларусаў «Крывічы» — унікальным творчым калектывам, які прадставіў аматарам беларускай народнай спадчыны праграму «Песні і танцы беларусаў Іркуцкай вобласці». Фальклорныя рэлікты былі запісаны падчас этнаграфічных вандровак па вёсках Прыбайкалля, заснаваных беларускімі перасяленцамі ў пачатку XX стагоддзя. Удзельнікі гурта вырашылі даць другое жыццё традыцыйным абрадавым і пазаабрадавым спевам, якія выконваюцца ў старажытнай манеры спеву продкаў-беларусаў. Удзельнікі сустрэчы з гуртом таксама маглі азнаёміцца з выстаўкай, прысвечанай гісторыі літаратурнай спадчыны беларусаў замежжа, паслухаць старажытныя беларускія спевы, пабачыць танцы іркуцкіх беларусаў.

Больш за 300 артыстаў з Італіі, Польшчы, Украіны, Расіі і іншых краін заўтра збярэ ў Гродне Біг-міні-фестываль вулічнага мастацтва, які пройдзе ўжо восьмы раз, паведамляюць арганізатары. У цэнтры Гродна адкрыецца некалькі творчых пляцовак: музычныя, танцавальныя, тэатральныя, перформансныя. З сярэдзіны дня і да апоўначы гараджан і гасцей горада будуць забаўляць музыканты, танцоры, вулічныя тэатры, жывыя статуі, хадулісты, майстры фаер-шоу.

Тэатральныя пастаноўкі па творах заслужанага дзеяча мастацтваў РСФСР Васіля Шукшына і бясплатныя паказы яго фільмаў праходзяць гэтымі днямі ў Маскве з нагоды 90-годдзя з дня нараджэння пісьменніка. «Шукшын — унікальная з'ява ў літаратуры і кінематографе, у адным шэрагу з Гогалем і Булгакавым», — падаляўся думкамі з карэспандэнтам ТАСС дырэктар тэатра-музея «Булгакаўскі дом» Мікалай Голубеў. У кінатэатры «Паклонка» пры Музеі Перамогі да юбілею бясплатна прапануюць фільм «Яны ваявалі за Радзіму». Бясплатныя паказы праходзяць у Падмаскоўі. А мастацкі фільм «Жыве такі хлопец» — у бібліятэках рэгіёна. Сетка гарадскіх кінатэатраў «Маскіно» адзначае 90-годдзе з дня нараджэння рэжысёра, пісьменніка і акцёра бясплатным паказам фільмаў з архіваў.

Бронзавая постаць Івана Чонкіна — Галоўнага героя вядомага рамана Уладзіміра Вайновіча — з'явілася на магіле пісьменніка на Траекураўскіх могілках у Маскве, паведамляе ТАСС. Акрамя рамана «Жыццё і незвычайныя прыгоды салдата Івана Чонкіна», Уладзімір Вайновіч з'яўляецца аўтарам раманаў «Масква 2042», «Манументальная прапаганда» і іншых. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі РФ (2001) пайшоў з жыцця 27 ліпеня 2018 года ў Маскве на 86-м годзе жыцця. Скульптуру Чонкіна стварыў Мікаэль Сагаян — адзін з двух вядомых і таленавітых скульптараў-братоў. Работа заняла каля месяца.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Пад грукат мячоў

Чым здзіўляў гасцей фестываль «Наш Грунвальд»?

Апынуцца ўнутры гістарычнай эпохі, стаць сведкам знакавых падзей і на ўласныя вочы пабачыць, як калісьці вызначаўся лёс нашай краіны. Здаецца, фанта-

гэта значыць усе супраць усіх. У кожнага з трох відаў ёсць свае асаблівасці, але ж калі пачаўся фармат «усе супраць усіх», стала нават жахліва. Рэканструктары білі адно аднаго жалезнымі мя-

ках на дзідах, і меле — групавых паядынках на драўляных буздыганах або сталёвых мячах. Конныя турніры такога ўзроўню ў наш час праходзяць на фестывалю толькі ў некалькіх краінах свету. Падчас паядынкаў галоўнай мэтай коннікаў была спроба выбіць праціўніка з сядла ўдарам доўгай дзіды альбо пераламаць яе аб шчыт. Відовішча захапляльнае і інтрыгуючае. Перад вачамі разгортваецца нібы сюжэт з фільма, які апаўдае пра сілу духа тых, хто марыць перамагчы. Увесь час у думках спрабуеш ускунуць сябе, каб разумець, што ўвесь гэты сюжэт разгортваецца тут і цяпер — на тваіх вачах.

У межах фестывалю працаваў сярэднявечны зброевы цэх, дзе можна было ўбачыць, як з крыцы (балотнай руды) нараджаецца клінок. За працэсамі яго вырабу глядзчы не толькі назіралі, але і паўдзельнічалі. Сёлета ўражваў вялікі рынак рамеснікаў, якіх у параўнанні з мінулым годам стала ў два разы больш. Ды яшчэ на тэрыторыі Дудутак асобна зрабілі лагэр XVI стагоддзя, дзе размясціліся шатландскія найміты, якія служылі ў розных вайсковых падраздзяленнях на беларускіх землях.

Асаблівай увагай у глядачоў карысталіся турніры лучнікаў і алебардыстаў. Удзельнікі адказна падышлі да арганізацыі як майстар-класаў, так і тэатрызаванага дзейства. Тэхналогія стральбы складаная, таму рыхтаваліся рэканструктары да своеасаблівага гістарычнага ўзнаўлення падзей не адзін дзень.

— Стралкоў заўсёды навучыць даволі складана. Два гады мінімум лучніку трэба, каб вывучыць стральбу з лука, — адзначае ўдзельніца фестывалю лучніца Дар'я Монід. — Паўгода даецца на тое, каб навучыцца трымаць палку з вярхоўкай. Затым патрэбен год для руплівых трэніровак, якія будуць накіраваны на развіццё здольнасцей

стралка. Элементы для стральбы з лука — становішча рук, цела — для сучаснага свету не з'яўляюцца натуральнымі. Увогуле, быць лучнікам-выступоўцам складана псіхалагічна: калі трэніруешся сам з сабой, то робіш гэта на развіццё фізічнай культуры, а вось відовішчная стральба з лука прадугледжвае тэатральнасць, акцёрскае майстэрства, што ў сабе таксама трэба развіваць.

У Горадзе майстроў на працягу двух фестывальных дзён можна было не толькі пазнаёміцца з працай рамеснікаў, якія выкарыстоўваюць сярэднявечныя тэхналогіі, і набыць сувенірную прадукцыю, але і паўдзельнічаць у рамесных майстар-класах (кавальская справа, ганчарства, апрацоўка каменя, ліццё, плаўленне руды, ткацтва). Для гэтага неабходна

логія я навучыўся сам. У працэсе навучання з'яўлялася шмат пытанняў, як рабіць і для чаго. Кніжных крыніц практычна няма, а майстроў, якія ўмеюць зрабіць нож ці сякеру, нака нечнікі стрэл з каменя, таксама знайсці складана. Я вырас у Гродне. Там у Ваўкавыскім раёне ёсць старажытныя стаянкі каменнага веку, дзе знаходзілі зброю. Калі ўпершыню сам паспрабаваў зрабіць зброю, у мяне нічога не атрымлівалася. Аказалася, што першапачаткова трэба разумець, што робіш, і ўяўляць гэта. Кожны ўдар павінен быць дакладным.

Але ж фестываль «Наш Грунвальд» — феерычная падзея, якая захапляе не толькі турнірамі і рэканструкцыямі, а і музычнай праграмай. Сёлета ў межах традыцыйнага канцэрта «Баль пасля бітвы» адбыліся высту-

стыка? Але ж не — рэальнасць, паглыбіцца ў якую мог кожны, хто на мінулым тыдні наведаў унікальнае свята з сярэднявечным каларытам — XI фестываль ваеннай рэканструкцыі «Наш Грунвальд-2019», які прайшоў на тэрыторыі Музея старадаўніх рамёстваў і тэхналогій «Дудуткі», што ў Пухавіцкім раёне.

У апошнія гады праграма фестывалю прыкметна пашырылася: акрамя рэканструкцыі самой маштабнай бітвы сярэднявечнай Еўропы, якая адбылася паміж войскамі Тэўтонскага ордэна і саюзнікаў — Вялікага Княства Літоўскага, куды ўваходзіла тэрыторыя сучаснай Беларусі, і Каралеўства Польскага, глядачоў чакала шмат іншых падзей. У мерапрыемствах фестыв-

чамі і сякерамі. Далёка быў чуцьны аглушальны грук клінкаў аб жалезныя шчыты і шлемы!

Пасля бургутаў пачаліся манеўры: захоп сцяга, бітва на мосце, штурм замка і многае іншае. Цяпер у бой пайшлі не толькі мячы і сякеры, але і дзіды з пікамі. У трэск разляталіся барыкады, а на зямлю падалі пабітыя рыцары. Пасля бою рыцарам, як гэта і было калісьці, дамы сэрца падносілі збан з вадой і дапамагалі прывесці ў парадак абмундзіраванне.

— Такія фестывалі, як «Наш Грунвальд», дазваляюць абстрагавацца ад рэальнага свету і пагрузіцца ў сярэднявечную культуру. Калі выходзіш на рыстальшча, забываеш абсалютна пра ўсё, акрамя бітвы, — рас-

валю ўзялі ўдзел каля 500 рэканструктараў — прадстаўнікоў клубаў ваенна-гістарычнай рэканструкцыі з Беларусі, Расіі, краін Еўропы.

З першых часоў адкрыцця фестывалю на тэрыторыі Дудутак было шматлюдна. Многія з раніцы займалі месцы бліжэй да рыстальшча, дзе праходзілі бутурты (масавыя бітвы). Каб разнастаіць паядынку, сёлета арганізатары прыдумалі бітвы ў фарматах: рыцары супраць рыцараў, збраяносцы супраць збраяносцаў і сценка на сценку —

казвае ўдзельнік мінскага клуба гістарычнай рэканструкцыі «Вольны птах» Цімур Валажанін. — Я выступаў у якасці нямецкага воіна Тэўтонскага ордэна ўзору канца XIV — пачатку XV стагоддзя. Калі толькі пачынаецца дзеянне, адразу паглыбляюся ў вобраз і забываюся пра сваё сапраўднае жыццё. Цалкам аддаюся атмасферы, якая тут пануе.

Адной з галоўных падзей фестывальнай праграмы стаў нетэатрызаваны конны рыцарскі турнір, які праходзіў па дзвюх дысцыплінах XV стагоддзя: джосцінгу — конных шчыб-

было сабраць у кулак і сілу, і цяргенне, каб нястомна біць па жалезе або тачыць камень. Экспазіцыя «Каменны век» якраз паказала, як цяргенне перарастае ў цікавасць.

— Наша пляцоўка садзейнічае адукацыйнаму працэсу. Мы можам навучыць здабываць агонь ці рабіць інструмент з каменя, — распавёў майстар Віктар Калач. — Гэтым тэхна-

плённі тэатра старадаўняй культуры «Яварына» і самых розных выканаўцаў: гуртоў *Midnight* (Італія, кельцкі, сярэднявечны і рэнесанс фолк), *Sakramant* (Беларусь, фолк-метал), *Corvus Corax* (Германія, сярэднявечны фолк), *Aillion* (Беларусь, хэві-метал). Атрымалася незабыўна...

Вікторыя АСКЕРА,
фота аўтара

Галоўны арганізатар фестывалю «Наш Грунвальд» Аляксандр Рак:

— Паколькі фестываль прысвечаны Грунвальдскай бітве, то ўдзельнікі, якія прыязджаюць да нас у якасці рэканструктараў, іх касцюмы, зброя, даспехі павінны адпавядаць гэтаму часу. Праўда, мы выбралі больш шырокі перыяд — XIV—XV стагоддзі. Ёсць патрабаванні і да якасці даспехаў, касцюмаў. Існуе камісія, якая працуе на працягу года, і яна вызначае, ці мае ўзровень рэканструкцыі, прадстаўлены пэўнымі ўдзельнікамі, пацвярджэнні ў гістарычных крыніцах. Здаралася, мы адмаўлялі ва ўдзеле ў фестывалі, бо якасць строяў удзельнікаў не адпавядала нашым стандартам. Калі разважаць пра фестываль «Наш Грунвальд» 11 гадоў назад і сёння, то гэта цалкам розныя свята. Тады гэта быў збор рэканструктараў, якія ладзілі імпрэзу толькі для сябе. Я памятаю, што ў першы год у нас нават не

было праграмы фестывалю, распісанай па гадзінах. Гэта была самадзейнасць. Сёння «Наш Грунвальд» — міжнародны фестываль, пра які ведаюць не толькі ў нашай краіне, СНД, але і за мяжой. Гэта магутны фестываль высокага ўзроўню з яркай канцэртнай праграмай «Баль пасля бітвы». Асноўная тэматыка музыкі — фолк, фолк-рок, фолк-метал.

Лідар heavy-metal гурта Aillion Канстанцін Дударыў:

— Гісторыя ўдзелу гурта ў фестывалі «Наш Грунвальд» вельмі доўгая. Арганізатары — нашы даўнія сябры па рыцарскім руху. Арганізатар Аляксандр Рак, калі мы разам былі ў Ордэне Паўночнага Храма, быў маім збраяносцам (*смяецца*). Мы часта выступаем на падобных фестывалю, а на гэтым — фактычна старажылы. Тым больш што на сцэне «Наша Грунвальд» фактычна штогод выступаюць знакамтыя гурты, з імі заўсёды прыемна працаваць. Як, напрыклад, сёлета з *Corvus Corax*. Магу адзначыць, што фестываль з кожным годам становіцца ўсё больш маштабным, разнастайным, прафесійным і стыльным. Раней многае рабілася сваімі сіламі, на ўзроўні дылетанцтва, а сёння ён стаў сапраўды якасным. Асабліва мяне ўражваюць конныя турніры, не пастановаваць, а баявыя. Ды і ў цэлым бачу: узровень рэканструкцыі расце. Заўважыў, што рыцарскі рух нейкі час перажываў крызіс, але сёння ён зноў пачынае квітнець і пашырацца.

«Ляці, мой верш...»

Сярод многіх кніг з аўтаграфамі ў мяне захоўваецца і гэтая. На ёй надпіс: «Алесь Марціновіч — літаратураведу і “крытыкалюбу” Анатолю Шушко ўзычае ад шчырага сэрца Шаны! Зборнік вершаў. Здароўя, дарагі Алесь! Жыві ў Слове, там ты ўвесь. 22.12.2012 г.».

Цяпер не памятаю — падарыў яе мне сам Шушко асабіста ці я атрымаў яе праз Віктара Гардзея, з якім яны сябравалі. Мы з Анатолем таксама ўжо былі знаёмы. А з вершамі пазнаёміўся яшчэ раней. У 1994 годзе ў серыі «Бібліятэка часопіса “Маладосць”», у яе студзенскім нумары, выйшаў яго першы паэтычны зборнік «Выток і прычасце». Прозвішча аўтара мне падалося знаёмым. Пачаў прыгадваць... А ці не той гэты Шушко, пра вершы якога некалі так хораша адгукнуўся цудоўны знаўца паэзіі крытык Варлен Бечык у «ЛіМе»?

Тады я працаваў у рэдакцыі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва». У ім была багатая бібліятэка, разлічаная і на карыстанне супрацоўнікамі «Беларусі» і «Полымя», якія размяшчаліся ў адным з «ЛіМам» будынку. Захоўваліся тут не толькі кнігі, а і гадавыя камплекты часопісаў, падшыўкі «ЛіМа». Аформленыя ў друкарні, яны таксама выглядалі, як кнігі. Вялізныя па памеры, аб'ёмныя. Часам пераглядаў іх. Паспяшаўся зрабіць гэта і пасля знаёмства з дэбютнай кнігай Шушко.

У адным з нумароў за 1981 год і напаткаў тое, што шукаў. В. Бечык у артыкуле «Набыццё вышыні» пісаў: «У жніўні 1971 года газета “Літаратура і мастацтва” надрукавала вершы Анатоля Шушко, семнаццацігадовага выпускніка-школьніка з палескай вёскі Сташаны. Якой важкай і цікавай творчай заяўкай здаліся вершы гэтага юнака! Былі ў іх і маладая ўсхваляванасць жыццём, і раздумная дапытлівасць, і назіральнасць, і псіхалагічная чуйнасць. Праглядалі даволі выразныя рысы асабістасці, уласнага светаадчування. Малады паэт, зусім пачатковец дамагаўся не абы-якой шматмернасці і ўнутранай паўнаты ў паказе і асэнсаванні жыцця. [...] Заставалася толькі памнажаць набыткі, ісці па гэтак удала распачатым шляхам...»

Такая высокая ацэнка творцы, які толькі ўваходзіць у літаратуру, сустракаецца рэдка. На маёй памяці так шчыра радаваўся таленту Яўгеніі Янішчыц Генадзь Бураўкін, прадстаўляючы яе ў 1965 годзе, таксама ў «ЛіМе». Шушко і Янішчыц, можна сказаць, землякі, але ён значна маладзейшы. Нарадзіўся 19 ліпеня 1954 года ў пасёлку Чырвоная Слабада, колішняй Вязне. Тады гэта быў раённы цэнтр, цяпер гарадскі пасёлак уваходзіць у склад Салігорскага раёна. Жыву ў вёсцы Сташаны. Яна, як і родная Рудка Янішчыц, знаходзіцца ў Пінскім раёне.

Віктар Гардзея, прадстаўляючы «Выток і прычасце» чытачу, адштурхоўваўся і ад згаданай публікацыі Варлена Леанідавіча: «Першыя, яшчэ са школьнай лаўкі, вершы Анатоля Шушко заўважыў і шчыра падтрымаў незабыўнай памяці Варлен Бечык. З таго часу прайшло нямала летаў і зім, але малады паэт не дужа часта паказваўся “на людзі” — падборка ў “Маладосці”, падборка ў “ЛіМе”, ды зрэдз яшчэ сям-там, хаця вершы пісаць ён ніколі не кідаў. Памяркоўны і сціплы па натуре, уражлівы і назіральны хлапчына з палескай вёскі Сташаны настойліва шукаў (шукае і цяпер) выток беларускіх крыніц, роднай мовы, чалавечай дабрывы і злыбеды, а таксама “воблік неразгаданага шчасця ў неспатольнай шчодрасці прычасця”. [...]»

Першы зборнік Шушко не толькі не губляўся сярод кніжак тагачасных «маладосцеўскіх» дэбютантаў, але і прыкметна вылучаўся сярод іх. Былі ў ім і творы, якім маглі б пазайздросціць і асобныя сталыя паэты. Напрыклад, верш «Стагі, як лысыя дзяды...»:

*Стагі, як лысыя дзяды,
у кажухах сумэтаў
пасталі строга у рады
на чысціні балота.*

*Світае. Сонца мандарын
навіс на небасхіле.
І студзень шчодрый на дары,
І не абы-якія!*

Колькі ў іх знаходак! Гэтая вобразная насычанасць не прыдуманая, калі паэт, каб падацца арыгінальным, быццам выціскае з сябе. Яна натуральная. Як паветра, вада. Яна — заканамерны вынік паэтавага светабачання і светаўспрымання. Да месца нават параўнанне сонца з мандарынам. Здавалася б, пры чым «мандарын» на Палессі, ды яшчэ зімой. Але гэты вобраз не толькі хораша ўпісаўся ва ўсю метафарычную прастору твора, а і надаў яму яшчэ больш свежае гучанне. Засведчыў, наколькі бязмежныя магчымасці ў сапраўднай паэзіі.

Пасля такога ўдалага дэбюту друкавацца б ды друкавацца. Аднак, каб часта друкавацца, трэба і нямала пісаць. Але як у каго атрымліваецца. А яшчэ, відаць, ёсць нейкая накіраванасць лёсу. Не толькі жыццёвага, а і творчага.

Анатоль Шушко, скончыўшы філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, у Мінску не

застаўся, а для творцы сталічнае прыцяжэнне ўсё ж значыць шмат. Настаўнік, рабочы, будаўнік, вяртаўнік, выхавальнік, карэспандэнт раённых газет... Не сказаць, што для паэзіі гэта спрыяльныя ўмовы. Першы ж верш быў апублікаваны яшчэ ў 1969 годзе ў газеце «Піянер Беларусі». Школьнікам друкаваўся і ў «Чырвонай зменне», у часопісе «Бярозка». З-за пастаяннай неўладкаванасці пісалася не так і шмат.

А. Шушко разумелі далёка не ўсе. Таму яго другая кніга пабачыла свет толькі праз васьмнаццаць гадоў пасля першай. Адкуль з'явілася такая нечаканая назва — «Шаны», зразумела пасля знаёмства з трыпціхам «Сто шан для Сташан». Дарэчы, ён быў і ў «Вытоку і прычасці». З гэтага зборніка перайшлі ў другі і іншыя творы. Шаны — гэта наватвор Шушко, па сутнасці, новы паэтычны жанр, які ўзнік ад перасэнсавання назвы вёскі. Аднак, бадай, правільным будзе шукаць выток гэтай назвы і ў словах «шанаваць», «шанаванне», «ушанаванне».

У кожным раздзеле трыпціха гучаць удзячнасць, шанаванне роднай вёскі. Паэтыка гэтая, гэтае шанаванне ідуць як бы па ўзрастаючай. Пачынаючы з ухвалення мясціны, што дала крылы для ўзлёту і палёту і куды

пастаянна хочацца вяртацца, каб душэўна і духоўна адпачыць, набрацца новых сіл для далейшых жыццёвых дарог: «Сто шан табе, мой лан, мой кут // З папінамі ля хаты!», «Сто шан табе, стаханскі хлеб!»

Услаўляючы свае Сташаны, Анатолю пісаў і з думкай пра ўсю Беларусь. Яго першая кніга пачыналася чатырохрадкоўем-прысвячэннем:

*Голас песні маёй — рэха сэрца твайго,
покліч песняй душы, што не знае патолі.
Беларусь, не знаходжу я праўды другой,
бо інакш мне цябе не знайсці аніколі.*

Пільна ўзіраўся і ў дзень учарашні, у тое мінулае, якое засталося ў смуге часу. Але цікавіўся не толькі канкрэтнымі рэаліямі, гістарычнымі асобамі. Вымалёўваецца цэласны малюнак часу. Як у вершы «Камяні»:

*Вы — нібы здані прада мною
далёкіх прадзедаў маіх,
з іх невыказнаю тугою.
З глухой жалюбой і болей іх.*

*О, камяні! — нямыя жорны
Імхом парослай цішыні,
няўжо і дух іх непакорны
у вас, у чэрствых, не пранік?*

Сказана шмат, але верш на другой страфе не заканчваецца. Ёсць і працяг — проста неабходны, інакш твор многае страціць. Ва ўсякім разе ўздзеянне яго на чытача зменшыцца. Галоўнае ж — не будзе той думкі-ідэі, якую, як высьвятляецца, паэт прыхваў на заканчэнне сваіх разваг:

*Няўжо гарачаю падковай
конь Каліноўскага парой
з вас больш не высеча барвовы
агонь?.. Няўжо ваш лёс — спакой?*

У артыкуле «Набыццё вышыні» В. Бечык звярнуў сваю ўвагу і на верш А. Шушко «Камяні». Аднак спачатку зазначыў: «Дзесьці воддаль адсвечваў, праўда, ужо вядомы верш іншага паэта (Л. Дайнекі): Камяні, камяні — ціхай вечнасці жорны... На гарачым кані праляцеў Каліноўскі...». І тут жа дадаў: «Але толькі адсвечваў, бо думка развівалася сваім шляхам, і пачуццё было не пазычаным, сваім».

А вось ужо даўняе больш блізкае нашаму дню. Са згадкамі пра Вялікую Айчынную вайну:

*Пазарасталі ўжо сцяжыны
да партызанскае зямлянкі.*

*І гэты шчыры гімн птушыны —
светлавалосаму світанку.*

*Грыбное восеньскае рэха
гайдае сосен верхавіны...
Ды што ж так слых балюча рэжа?
Вуголлем дыхаюць каліны.
(«Пазарасталі ўжо сцяжыны...»)*

Для паэта важна не толькі, пра што пісаць. Як пісаць — не менш важна. Прынамсі, у дачыненні да А. Шушко гэта адназначна правільна. Пацвярдзэнне гэтага — і згаданыя творы, і многія іншыя, якія таксама сведчаць на карысць таго, што яму ўдаецца на пратаптанай, здавалася б, сцяжыне абавязкова знайсці сваё, іншымі не заўважанае. Як у вершы, сціпла названым «Прадвесне». Здаецца, наўрад ці можна тут знайсці свой паварот думкі. Каб не толькі не паўтарыцца, а прамовіць свежа. Сапраўднаму таленту гэта па сілах:

*І мроіцца снягам
Аб тапаліным леце,
Дзе босая нага
Ступае на суквецце.*

*І цёпла маразам!
Успыхне рунню поле.
І вастрывём ляза
Капеж зіму праколе.*

А колькі вершаў-прызнанняў у любові да роднай мовы напісана нашымі паэтамі! Ды, як ні прыкра, не ўсе такія творы радуюць, саграваюць сэрца. Бо нярэдка пішуцца не тады, калі з'яўляецца душэўная патрэба, а як бы па неабходнасці. Маўляў, іншыя закранаюць гэтую тэму, то хіба я горшы за іх?! Калі чытаеш А. Шушко, адразу адчуваеш: гэта якраз тое, што не магло не з'явіцца. Перш чым легчы на паперу, гэта неаднойчы было думана-перадумана, асэнсавана-пераасэнсавана. І толькі пасля з'явіліся радкі, якія так нязмушана кранаюць струны твайёй душы:

*Святочнасць якая!
Як хораша тчэцца радок!
Шукаю цябе,
Першароднае мудрае слова.
Мацней пачуццё!
Зноў са мной, як зарок,
Мая беларуская
Кроўная, чыстая мова.
(«Няўжо яшчэ цеплішся...»)*

З таго ж шэрага і верш «Добры дзень! Родны ранак душы»:

*Добры дзень! Родны ранак душы.
Затушы мой боль, затушы.
Затапі маё гора глыбокае,
Засвятлі сваё ішчасце далёкае.*

*Бо чакае сябрына, бо веруе,
Што аднойчы не ўласнай хімераю
Зазірну да іх я і падзякую
Мовай роднаю — набываюкавай.*

У вершы «Прачулае і весняе» А. Шушко запэўніваў: «Мне гаманіць ВЯСНОВЕІ / На БЕЛАРУСКАІ мове / Наматчынай, на КРЭЎНАІ, / Расістай, зорнай, спеўнай. / Мне прасвятляе вочы / Душа яе прарочая: / Здаецца, што Айчыну / Нясу я за плячыма, / І гэты груз найважкі / З УСІМ» (усоды выдзелена вялікімі літарамі самім паэтам — А. М.). Таксама сказана шчыра. Прамоўленае ідзе ад самога сэрца.

Вось такая яго паэзія. Не ўсё ладзілася, але гэта не перашкаджала заставацца аптымістам. І ў жыцці, і ў творчасці. Выразна песімістычных твораў няма. Хіба што ёсць такія, у якіх прамільгне заклапочанасць, трывожны роздум. Ды больш характэрным для Шушко было тое, што выказана ў вершы «Іскрамётнае»:

*Ляці, мой верш,
заўжды да неба краю!
Як ты мяне сабой узгадаваў!
Балесны, крэўнасны,
Табе я раю,
Каб жыў і быў,
Каб верыў, граў і дбаў!*

*І пачуццём крынічным
наталіўся.
А слова —
кветкавала і цвіло!
Каб у любові толькі
свету кляўся.
А зло цішком у Лету адышло.*

Так, гэты для яго ўжо было. Бо 8 лістапада 2018 года сышоў у вечнасць. Адолела цяжкая, невылечная хвароба. Аднак напісанае ім па-ранейшаму цвіце для тых, хто любіць сапраўдную паэзію.

Знакі прыблізнасці

Тэму кнігі аповесцей «Закон захавання кахання» Зінаіды Дудзюк адлюстроўвае назва серыі, у якой выданне пабачыла свет, — «Жаночыя лёсы» (серыя заснавана сёлета выдавецтвам «Чатыры чвэрці»). Любы твор такога кшталту абяцае асаблівую вандроўку па жаночай душы, але мэта ў кожнага падарожжа свая.

Нягледзячы на тое, што ў полі зроку аўтара мінулае, узнікае адчуванне: героі сучасныя і з іх вуснаў гучаць надзённыя выказванні. Сувязь з сённяшнім часам вынікае праз аналіз шматлікіх акалічнасцей жыцця і вёскі, і горада ў 90-я гады мінулага стагоддзя: гэта развагі пра асабістыя стасункі, мастацтва і літаратуру, а галоўнае — мінулае і будучыню савецкага і постсавецкага чалавека. Гаворка ў асноўным пра аповесць, якая дала назву кнізе. Характэрнае апісанне часу ў кантэксте літаратуры дае галоўная гераіня: «Цяпер усё змянілася, запанавала спажывецкая зацікаўленасць, у тым ліку і ў літаратурных прыярытэтах, дзе пераважае лёгкае чытво: дэтэктывы і любоўныя раманы. У метро мала хто чытае. Мінуй час лірыкаў, настаў час эканамістаў і юрыстаў». З гэтым выказваннем можна пагадзіцца, улічваючы асаблівасці таго часу, пачуцці разладу і пакінутасці, што панавалі ў душах людзей. Але ёсць лагічнае пытанне: ці маглі людзі, нібыта ўсё жыццё схільныя да чытання лепшых узораў сусветнай літаратуры, раптам перакінуцца на сумніўныя любоўныя раманы і дэтэктывы?

Галоўная гераіня аповесці Ада насуперак маці і мужу паступіла на Вышэйшыя літаратурныя курсы пры Літаратурным інстытуце ў Маскве. Перад тым скончыла філфак Мінскага педінстытута, працавала ў раёнцы (сувязь з біяграфіяй самой З. Дудзюк). Адметна тое, што замуж яна пайшла пад націскам маці, паставіўшы адну ўмову: дзяцей не будзе, пакуль не скончыць педінстытут. Хутчэй нібыта хацела патлумачыць: Ада ў такіх умовах зрабіла наймаверны крок да свабоды, адмовіўшыся ад звыклых працы і сям'і на карысць справы, якой хоча займацца незалежна ад меркаванняў сваякоў.

У марах — той адзіны, якога яна некалі прысніла, а праз некаторы час сустрэла. На пачуццях да гэтага вобраза, па сутнасці, і будзеца гісторыя працягласцю ў два гады вучобы ў Маскве. Ада піша вершы, прысвечаныя каханню да Лятаячыка (так ласкава яна называе каханага ў думках). Дык што ж зацікавіла ў ім гераіню, акрамя знешнасці і спеваў? Логіка паводзін гэтага героя незразумелая, а калі гаварыць пра вартасці асобы, то той жа эгаіст, якімі паказаны амаль усе астатнія мужчыны ў творы. Летугенні гераіні ў поўным дысанансе з патокам прыземленых пачуццяў і сімпатый, скіраваных на яе з боку іншых мужчын. «Недаступная жаночасць» — так ахарактарызаваў адзін з кавалераў тое, чым прываблівае Ада. Не знаходзячы магчымасці ад-

казаць каму-небудзь узаемнасцю, гераіня аднойчы трапіла прыкмячае: «...ты шчыры праваслаўны вернік, можаш сабе дазволіць нагнашыць, потым пакаешся і зноў будзеш рабіць тое самае. А я нехрышчоная, мне нельга грашыць, бо няма перад кім каіцца, толькі перад сабою, а гэта значна цяжэй і страшней, чым перад Богам».

Каханне — натхненне — творчасць: такі, згодна з творам, ланцужок закона захавання кахання. Імкненне сваімі вершамі адгукнуцца ў нечай душы захапіла Аду. Пра гэта сведчыць і канец аповесці: надзеі на шчаслівае жыццё гераіні ў чытача мала. Больш жыццесцвярдзальным твор мог бы стаць, калі б Ада пазбавілася пакут, асэнсаваўшы сумніўнасць адносінаў з жанатым і ў сутнасці далёкім ад яе чалавекам, але яна працягвае тужыць, выліваючы пачуцці ў творчасць, бо гэта і ёсць закон захавання кахання. Але ці каханне гэта?..

Вобраз галоўнай гераіні прапісаны аўтарам дэталёва, асабліва што тычыцца імкнення да справядлівасці. Так, у гутарках з людзьмі з розных краін яна праз гісторыю даводзіць самастойнасць беларусаў як нацыі. Але прысутнасць прыкмет публіцыстычнага жанру пайшла не на карысць: шматлікія гістарычныя дэведкі, закладзеныя ў дыялогі, выглядаюць неяк неарганічна, хаця некаторыя з іх сапраўды былі неабодныя. Так, не раз згадваецца трагічная гісторыя Марыны Мнішак, на прыкладзе якой выяўляецца стаўленне Ады да жанчын.

Нягледзячы на прытрымліванне традыцыі рэалізму, відавочнае і імкненне аўтара да рамантызму. Пра гэта кажуць перш за ўсё імёны герояў: Ада Літвінка, яе муж — Мечыслаў, каханы — Касьян Цымбалевіч і інш. Крыху больш набліжана да жыцця другая, найбольш дасканалая, аповесць — «Ніка». Гэта ўспаміны Веры, якая ўступае ў дарослае жыццё. Яна імкнецца жыць суладна з уласным сумленнем, і развіццё яе характару цалкам паддаецца разуменню. У аповесці захаваны патрэбны псіхалагізм, створана дакладная карціна часу (што важна, без ацэнкі), гісторыю дапаўняюць непадобныя адно да аднаго персанажы, за якімі цікава назіраць. Твор выклікае пачуццё цеплыні, якое прыходзіць са згадкамі пра дзяцінства.

Трэцяя аповесць «Бедагоны» падобная да спрэчнага

жаночага рамана, якому імкнуліся дадаць наватарства. Тут ёсць і сцэны кахання, і дыялогі, і нават апісанні псіхалагічнага і фізічнага гвалту. Аповесць пакідае неадназначнае ўражанне, у тым ліку з-за такіх эпізодаў: «Зялёны світар споўз з яе, быццам змяіная скура. Яго адзенне аказалася зваленым на падлогу, як паламаная крылы Ікара». Некаторыя дыялогі выглядаюць банальнымі.

Галоўная гераіня Нона — асоба нясталая, з-за гэтага, а не з-за жыццёвых умоў, як вынікае з сюжэту, і ўзнікаюць праблемы. Больш за ўсё Нону можа ўразіць уменне сказаць тое, што хочацца пачуць. Абраннікі карыстаюцца яе наіўнасцю. Апошнім кавалерам аказаўся транссексуал, за якога яна пайшла замуж, на чым і будзеца праблематыка твора. Але ў параўнанні з папярэднімі гісторыя не надта праўдзівая, хоць і завяршаецца сыходам Ноны з сям'і, дзе муж яе зневажае і б'е. Так ён дэманструе мужчынскія якасці.

Пераважная большасць герояў твораў Зінаіды Дудзюк няшчасныя: лічаныя выпадкі, дзе, сустрэўшыся маладымі і прыняўшы поўнасцю адно аднаго, людзі прайшлі жыццёвы шлях, няхай нават цяжкі, разам. У асноўным персанажы твораў абдзелены любоўю і вымушаны трыццаць жыццё адзінокімі або з нялюбымі. Як правіла, гэта жанчыны. Так, у творах яны заўсёды пакутуюць ад кахання, а мужчыны падаюцца як вольныя асобы, якія патрабуюць падпарадкавання. Можна прасачыць знакі прыблізнасці: мужчына — сіла, жанчына — пачуцці.

Размежаванне лёсу мужчын і жанчын у Зінаіды Дудзюк відавочнае. Не супрацьстаянне — рознасць, якая носіць у кнізе негатыўны пасыл. Большасць мужчын выступаюць як знаўцы «сапраўднага прызначэння» жанчын. У сваю чаргу адна з гераінь дае такую характарыстыку: «... мужчыны не ведаюць, з якімі цяжкасцямі даюцца дзеці. Яны толькі паляўнічыя, якія жадаюць лёгка жыць і не абцяжарваць сябе лішнімі праблемамі». Далей яна прыводзіць прыклады, з аднаго боку, крамясоўныя, з іншага — неадназначныя: Петрарка, які моцна кахаў Лаўру, але меў шмат пазашлюбных дзяцей; Блок, які шукаў ідэальнае каханне, але, ажаніўшыся, хадзіў па публічных дамах. Але персанажам-мужчынам нададзена не так шмат увагі, каб можна было нешта пацвердзіць альбо абвергнуць. Вобразы не заўсёды выглядаюць пераканаўчы. Жанчыны ж вымалёўваюцца з любоўю, ім хочацца верыць. Праўда, ва ўсіх аповесцях думкі і памкненні гераінь настолькі падобныя, што пад канец чытання іх ужо цяжка адрозніць. Цікава прасачыць і за асобамі, у чымсьці няправільнымі, не цалкам станоўчымі, якіх хапала ў аповесці «Ніка». Але яны засталіся другароднымі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Прабежкі з гумарам

Спорт — гэта жыццё, даказвае ў сваім сатырычным зборніку «Сустрэнемся на стадыёне» Васіль Найдзін (Мінск, «Чатыры чвэрці», 2019).

Пісьменнік даўно знайшоў сябе ў гу м а р а с т ы ч н ы м жанры і верна трымаецца выдранага кірунку. Маючы багаты жыццёвы досвед, ён умее прыкмячаць дробныя, але важныя рэчы ў побыце.

Яго апавяданні заснаваны на сапраўдных сітуацыях. Ці, прынамсі, тых, што маглі б адбыцца ў беларускай рэчаіснасці. Творца ўмее не толькі расмяшыць, але і высмеяць пэўныя загані так, каб чытач убачыў сябе збоку і нават захацеў нешта змяніць. Зборнікі «Мужчынскія сакрэты» (1981 г.), «Адаю вам...» (1984 г.), «Сустрэнемся ў Барселоне» (1991 г.), «Кветка кактуса» (1992 г.) карысталіся попыткам у беларускага чытача і былі адзначаны крытыкай.

І вось — новы зборнік Васіля Найдзіна. Ён складаецца з трох частак, знешне зусім не звязаных паміж сабой. Іх тэмы не перакрываюцца, сітуацыі ў творах не паўтараюцца. Але апавяданні аб'яднаны блізкімі сацыяльнымі праблемамі. Здароўе і стасункі з дактарамі, празмернае спажыванне алкаголю і яго наступствы, дробныя хуліганствы, адсутнасць паразумення ў сям'і паміж жонкай і мужам, дзецямі і дарослымі — гэта не поўны спіс тыповых сітуацый, з якімі сутыкаецца чытач у зборніку і ў якіх пазнае сябе.

Творы напісаны ў розных жанрах: ад анекдота і фе-

льетона да ліста ў рэдакцыю і дзённіка. У кожным — свой апавядальнік. Але іх хочацца злучыць, нават назваць адным лірычным героем. Чаму? Па-першае, усе яны мужчыны (нават лешч, ад імя якога чытач бачыць рыбалку ў творы «Два бакі адной справы»). Па-другое, яны знаходзяцца ў адным хранатопе. Яго Васіль Найдзін стварае з дапамогай побытавых дробязей, згадак пэўных спартыўных падзей і асоб, але ніколі не называе прама ні месца (відавочна, Беларусь), ні час (прыкладна 2010-я). Па-трэцяе, героі твораў заўсёды простыя, нават наіўныя беларусы. Згадаецца радок Янкі Купалы «бо я мужык, дурны мужык».

Праўда, тут аўтарскае «я» хоць і мужык, але зусім не дурны! Мудрасць персанажаў заснавана на багатым жыццёвым досведзе, уменні разважаць і самаіроніі. З каго смяецца аўтар? Ці не з сябе самога?

Як водзіцца, галоўны прэпаравальны інструмент гумарыста — мова. І ў зборніку «Сустрэнемся на стадыёне» яна даволі цікавая. З аднаго боку, нагадвае класічныя традыцыі Пруста і яго пльынь свядомасці, Гофмана і яго рамантызм. Чаго варта апавяданне «Сон у руку», дзе складана адрозніць сон ад рэчаіснасці, адасобіць розныя думкі, наблытаныя без усялякай сувязі і храналогіі! З іншага боку, мова апавядальнікаў глыбока народная. Багата тут і жарганізмаў, і выключна гутарковых фразем, і лаянкі, і ныват памылак. З іх дапамогай аўтар набліжаецца да чытача, паказвае, што пісьменнік не стаіць асобна, не вылучае сябе з кагорты звычайных беларусаў. І такім чынам стварае на дзіва даверлівую і душэўную атмасферу. Такую, што не хочацца, каб кніга заканчалася.

Зборнік «Сустрэнемся на стадыёне» — добрая магчымасць пасмяяцца ад душы і паназіраць за сабой. А майстэрства Васіля Найдзіна не дазволіць ні моцна «закапацца» ў экзістэнцыяльных пытаннях, ні ўцячы ад іх у нерэальны свет.

Паліна ЗАБЕЛА

Ад слова «жыццё»

К а л і с ь ц і Васіль Ткачоў жартам казаў мне: «Кожны раз, калі прыязджаю на дачу (у пісьменніка была свая хата ў адной з вёсак пад Гомелем. — М.С.), чытаю перад сном тваю кніжку «Віртуальнае каханне». Так добра засынаецца...»

Цяпер вось надыйшла мая чарга сказаць шанюнаму празаіку і драматургу: «Дзякуй за тваю кніжку «Жыццёвінкі»! Чытаю і перачытваю, толькі не засынаю, бо творы наводзяць на роздум, успаміны, карацей кажучы, абуджаюць думкі».

Сапраўды, новая кніга Васіля Ткачова, якая пабачыла свет у выдавецтве «Барк» (Гомель, 2018), нягледзячы на свой невялікі аб'ём, змястоўная і прыкметная. Змешчаныя ў ёй «Жыццёвінкі» — арыгінальныя гісторыі, кароткія празаічныя творы, у якіх адлюстраваны самыя розныя праявы быцця, характар і натура беларуса, яго менталітэт. Кожная з іх — своеасаблівая псіхалагічная замалёўка. У апошнія гады сваёй творчай дзейнасці пісьменнік рэгулярна друкуе іх на старонках газет і часопісаў, і яны прыйшліся даспадобы шматлікім чытачам.

Аўтар уключыў у кнігу ажно 110 сваіх «жыццёвінак». Займальныя, праўдзівыя, сучасныя, яны парадуюць любога, дадуць глебу для роздуму.

Міхась СЛІВА

Усё, чаго душа жадае

Многія чытачы яшчэ пад уражаннем кнігі Казіміра Камейшы «Высокі бераг», за якую летась ён быў уганараваны Нацыянальнай літаратурнай прэміяй у намінацыі «Паэзія». А ўжо зноў можна далучыцца да яго творчасці. Маю на ўвазе не падборкі вершаў, што рэгулярна друкуюцца ў часопісе «Полымя», штотыднёвіку «ЛіМ», не яго праязныя творы, а ўспаміны, літаратурнааўчныя артыкулы, рэцэнзіі. Выдавецтва «Каўчэг» выпусціла паэтычны зборнік Казіміра Камейшы «Грыбное прыцяжэнне».

Да месца сказаць, што прыцяжэнне шмат у чым і ранейшае, стаўбцоўскае. Ці, як прамаўляюць землякі паэта, стаўпецкае. Пераважная большасць вершаў, як і тыя, што ўвайшлі ў «Высокі бераг», напісаны К. Камейшам у вёсцы Малыя Навікі. Цяпер гэта толькі некалькі хат. Сярод іх і тая, дзе будучы творца пабачыў свет. Пра гэта ён гаворыць у вершы «Плач»:

*Снежнай ваеннай зімою
Мой плач нарадзіўся
Разам са мною,
Разам з крыкам і болем
Маці,
Разам з позіркамі лямпы-газоўкі
У ціхае хаты.*

У Малых Навіках ужо колькі гадоў Казімір Вікенцэвіч праводзіць не толькі лета. Стаўпецкае, мала-навікоўскае прыцяжэнне не адпускае яго і вясной, і восенню. Часам прыязджае ў родныя пенаты і ўзімку. Навакольныя мясціны прыгожыя ва ўсе поры года. Пасля дакранання да гэтай непаўторнасці цёплым хвалі замілавання саграваюць сэрца, абуджаюць светлыя думкі. Хоць часам становіцца і трывожна-роздумна, бо хутка бяжыць час, многае праходзіць незваротна. Пра гэта таксама хочацца пісаць. У бацькоўскую хату нязменна прыводзіць роднае, блізкае.

«Роднае» — так называецца і адзін з вершаў. Матывы ў ім шмат у чым знаёмыя, але ўражанне такое, быццам дакранаешся да ўсяго ўпершыню. Гэта адбываецца дзякуючы метафарычнай напоўненасці твора. Атрымаўся аб'ёмны малюнак, у якім тая праўда, на якую здатны толькі адкрыты і бязмежна шчыры чалавек:

*У бацькоўскай хаце, пры гары,
Век я свой сялянскі дажываю,
І гарод, нібы кажух стары,
Ніткай гарбузовай зашываю.*

*Дужыя у пушчы ў нас вятры.
Хоць шалеюць, любяць непакорных.
Пры гары жыю я, пры бары,
Пры двары, таму даўно — прыгонны.*

Надзіва свежа гучыць і гэта: «Слуцкім поясам дарогі / Тчэцца даўні прыпамін», «Сонца позняй журавінкай / Пакацілася за бор...» («Журавінавы кірмаш»). А якое трэба мець майстэрства, каб так па-свойму сказаць пра небяспеку, што нясе з сабой цывілізацыя: «Смутку нам не малавата / Ты не вер у гэты зман. / Зноў нясе свой грозны атам / Новы век. Як АТАМ-ан». («*** Смутку нам не малавата...»)

Ураджаюць адзор'і. Гэта аўтарскі наватвор Казіміра Камейшы. Можна сказаць — і наважанр. «Адзор'і» — так называўся і адзін з яго паэтычных зборнікаў. Адзор'і — гэта як чаргаві Ганада Чарказяна. Таксама чатырохрадкоўі. Каб напісаць такія праязныя мініяцюры, трэба валодаць вялікім майстэрствам!

Далёка не кожнаму ўдасца пры лаканічнасці, нешматслоўнасці дасягнуць такой канцэнтрацыі думкі. Тым больш афарыстычнасці. А яна ў К. Камейшы, як і ў Г. Чарказяна, навідавоку. Не чужы яму і гумар: «Маё зямное сучашэнне — / Блукаць па роднае зямлі, / Дзе ёсць грыбное прыцяжэнне... / Калі б яшчэ грыбы раслі!...»; «У гэтае музычнае грамадзе / І ён як быццам не чужым лічыўся: / Свой век каля музыкаў прасядзеў, / Дык барабаніць крыху навучыўся». Тонкім гумарам прасякнуты і асобныя вершы «Грыбного прыцяжэння».

Паэзія К. Камейшы сонечная сваёй настраёнасцю, заглыбленая філасофскай напоўненасцю, прасякнутая дзіўнай меладычнасцю. Лепшыя радкі гучаць той мелодыяй, нібы музыка. Яна не пакідае аб'якавым, бо тут часта знаходзіш водгалас сваіх пачуццяў — ад захаплення чымсьці да засяроджання ў сабе, калі хочацца заставацца сам-насам з уласнымі думкамі, пачуццямі.

Лірычны герой паэта з тых людзей, якія праз гады праносяць чысціню пачуццяў. У гэтым упэўніваешся, чытаючы яго вершы пра каханне. Прамоўленае ўспрымаецца як споведзь праз гады і адлегласці, калі гучыць шкада-

ванне аб страчаным назаўсёды («Няма даўно, я ж бачу, і ў паміне// Слядоў тваіх ля берага майго»), так і радасцю ад таго, што жыццё не проста працягваецца. Яно набыло новы сэнс з-за таго, што знайшоўся чалавек, якога кахаеш нават больш, чым у маладосці. Найбольш гэта праяўляецца ў безназоўным вершы-прысвячэнні А. А.:

*Не, не далёка, за
нейкаю дымкай,
Блізка, і ўсё
не прыснілася ў сне:
Птушкай кідалася
ты у абдымкі*

І раставала ў іх лёгка, як снег.

*Часам даймаюць і спёка, і ліўні,
Ды не самотна пад дахам адным.
Снежню не гарача ў сонечным жніўні,
Жніўню не холадна ў снежнай маім.*

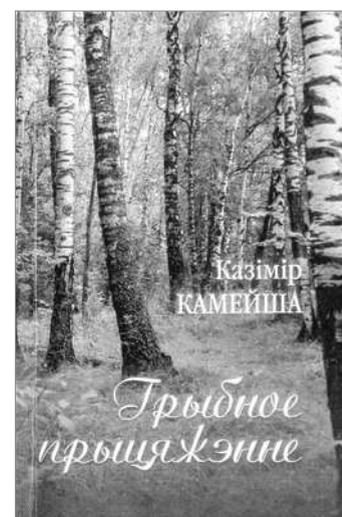
Калі ж хораша, то хораша ва ўсім. Таму і замілаванне прыродай не перашкаджае лірычнаму герою згадаць і тую, якая сабою ўвасабляе ўвесь свет: «Кажуць, што казка гэта. / Ноч пабыліла вярсту. / Белым, халодным цветам / Бровы твае цвітуць. / Срэбрам махнатым інею / Цвітуць і бор мой, і двор. / Казку зіма пакіне мне / У сеіве сінім зор» («Зімовае»).

Глыбокі сэнс набывае заключная страфа верша «Узрост»:

*Дарога дзён пражытых не вяртае,
Хады яе не варта сунішаць.
Ды толькі ўсё, чаго душа жадае,
Няхай і мае добрая душа!*

Чытацкая душа жадае сапраўднай паэзіі. Такой, якая нараджаецца з-пад пяра Казіміра Камейшы. А пацвярджае гэтага — яго «Грыбное прыцяжэнне».

Алесь МАРЦІНОВІЧ

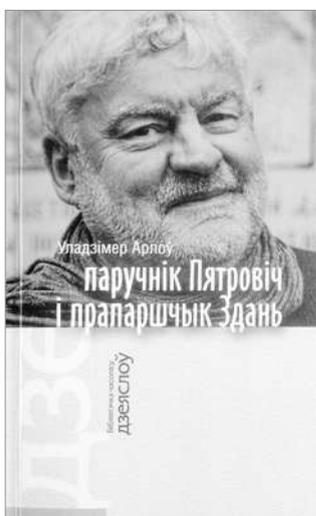
Травелог з вандроўкі па метафарах

Балады, якія нарадзіліся на бязмежы жанраў, лучыць асоба аўтара — паэта і гісторыка, вандроўніка і археолага ўласнай душы. Так напісана ў анатацыі да кнігі «Паручнік Пятровіч і прапаршчык Здань» зборніка балад Уладзіміра Арлова («Кнігазбор», 2018).

Паэзія, гісторыя, вандроўкі — вось кароткая характарыстыка, якая вычарпальна раскрывае змест кнігі. Але пры гэтым застаецца яшчэ адзін пласт, які складана аднесці да зместу, але абсалютна немагчыма проста адкінуць. Можна, яго варта было б лічыць «душой аўтара». Апісаць яго гэтак жа складана, як і ў поўнай меры растлумачыць, што значыць «душа». Наколькі дазваляюць словы, апісаць гэта можна так: уся кніга — гэта бясконцае спляценне мінулага і сучаснасці, сапраўднага і магчнага, лучнасць аўтара з кожным, каго ён апісвае. Балады быццам будуцца па законах магчнага рэалізму, свет у іх цалкам падуладны фантазіі аўтара, яго асабліваму погляду. Паэт быццам апрагнае свой погляд на вочы чытачу і выпраўляе яго ў дарогу.

Кожны з тэкстаў сапраўды ўяўляе сабой вандроўку. У пэўны горад, або ва ўласнае мінулае, або ў мінулае таго горада, у які прыязджае лірычны герой. Блуканні па вуліцах, у роздумах, у часе, блуканні погляду — апавед пераскоквае паміж прадметамі свайго апісання вольна і неўпарадкавана. Адсутнасць асноўных знакаў прыпынку — засталіся толькі эмацыянальныя — стварае ўражанне сапраўднай плыні свядомасці. Але пакуль лірычны герой паспявае заўважыць водбліскі на рыбнай лусцы, згадаць жанчыну, з якой абдымаўся ў далёкім мінулым, выпіць пару келіхаў — разняволеная апавяданне магчным чынам складаецца ў сюжэт. Гэта магло б быць эмацыянальным і вобразным дарожным дзёнікам, але заўважыць месца, у якім адбываецца дзеянне, у поўнай меры азнаёміцца з ім, нягледзячы на ўвагу аўтара да дэталей, не атрымліваецца.

*ты хацеў бы вучыцца
у Падуанскім універсітэце*

*тут яго называюць проста Бо
Бо тут вучыліся Везаліі і тарквата таса
Бо тут праціралі штаны Капернік і Казанова
Бо ля паўднёвых сходаў
цябе сустракае Лукрэцыя Карнара
няхай бы засталася гераіняй
тваіх сноў і галюцынацый
Бо такі цёплы мрамур
Бо такія жывыя блакітныя жылкі
Бо аголеныя плечы Лукрэцыі
хочацца пацалаваць ізноў
(яе доктарская ступень таксама натхняе)
Бо адной вельмі істотнай часткаю тваёй істоты
ты ўжо разумееш Пігмаліёна
Бо Тваё валадарства і сіла і слава*

Вакол аўтара заўсёды шмат людзей. Ён апісвае іх падрабязна, называе іх па імёнах, у некаторых выпадках адзін чалавек мае некалькі імёнаў і няпроста разабраць, якое з іх сапраўднае, а якія асацыятыўныя. Часам і самі персанажы не зусім сапраўдныя: яны могуць быць прыяўдамі, фантазіямі, асацыяцыямі або ўнутранымі суразмоўнікамі героя.

Твор, які вылучаецца сярод усіх, — самы першы ў кнізе. Гэта полацкая балада «Кат Бальгазар» — адзіны тэкст, у якім аўтар прысутнічае як назіральнік, проста апісвае падзеі. І, адпаведна, сюжэт развіваецца строіна, не разгаліноўваецца, амаль не адступае ад асноўнай лініі. Усе астатнія балады вядуць апавед ад другой асобы, але апісваецца ўсё — ад першай. Уся кніга быццам пра тое, як аўтар бачыць свет. І чытач, як у камп'ютарнай гульні або архаўным фільме, ідзе не за персанажам, а разам з ім, глядзіць на ўсё яго вачыма. Вочы ў героя Арлова адмысловыя, ледзь не магчымыя.

У іх змешваюцца плыні часу, сапраўднае і несапраўднае, быццам падсвядомасць падключае свой фільтр, і ў тое, што чалавек бачыць, дадаецца ўвесь спектр яго ведаў, асацыяцый і ўяўленняў. Тут паўстае Арлоў-гісторык, які дадае ў свой апавед гістарычных персанажаў, гістарычныя падзеі, звязаныя з пэўным месцам, згадае імёны, звязвае лёсы сваіх герояў з гістарычнымі героямі. І гэта ўсё — на фоне ўжо згаданага змяшання часаў. Сучаснасць раптоўна выскоквае з-за вугла, калі чытачу здавалася, што ён чытае пра сярэднявечча, аўтар і Францыск Скарына адначасова ядуць абрыскы на снеданне. Веданне гісторыі пашырае магчымыя фантазіі і...

*Гвірабі вяртае ў іншы час
тады свой час ствараў ты сам
выдзьмуваў час*

*вясёлкавымі мыльнымі пухірамі
мелодыяй трысняговай дудачкі
трапяткой куляй на экскурсіі ў гуце
чамусьці ты думаў:
твой час нараджаецца ад твайго дыхання
для полацкага мальца зусім няблага*

Каханне і палавыя адносіны займаюць нечакана значнае месца ў апаведах, быццам яны — неад'емная частка нават метафарычнага жыцця. Вакол іх часам будуецца сюжэт, часам яны прысутнічаюць ледзь заўважнымі намёкамі, але ва ўсім зборніку няма ніводнай балады, у якой не было б хоць бы адной жанчыны. Жаночая і мужчынская цялеснасць раскрываецца ў творах метафарычна, але канкрэтна, без двухсэнсоўнасці. Жаночая — значна больш падрабязна. Нават творчы працэс — авалоданне музай — падаецца праз метафару сексу. Духоўнае і цялеснае — яшчэ адна пара паняццяў, пераплеценых у баладах Арлова.

Паэзія займае асаблівае месца ў кнізе, прычым не толькі як замацаванне, афармленне думак у пэўны ўстойлівы стан. Яна прысутнічае як элемент сюжэту, як самаідэнтыфікацыя героя (яшчэ адно пытанне, колькі ён лірычны). У тэкст час ад часу ўплятаюцца чужыя радкі, згадкі пра тэксты. Паэты таксама часта суправаджаюць героя — або як персанажы, або як успаміны.

У балканскай баладзе «Алека» паэзія прысутнічае своеасабліва. Аўтар апісвае стан творчага крызісу і наступнай сустрэчы з натхненнем.

*чацвёрты дзень sine linea
затое са снегам
выходзіш з млына
пішаеш на снезе дрэннае слова
табе падабаецца
яшчэ два дрэнныя словы
вось і першы радок*

Людзі з прыгожымі імёнамі, цікавыя, часам стрэсавыя гісторыі, добрае або дрэннае віно, ежа, вандроўкі, паэзія і моманты, калі ўвесь свет раптам складаецца, як пазл, у правільную карціну. Нядрэны фон і добрыя сродкі для «археалогіі ўласнай душы». У спалучэнні з паэтычным, метафарычным поглядам на свет і поўнай уключанасцю ў жыццё на ўсіх узроўнях, вынікаюць такія раскопак атрымліваюцца, прынамсі, цікавыя балады.

Дар'я СМІРНОВА

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Балада храма Караткевіча

Ён яго будаваў ад зямлі аж да самых
нябёсаў...
Для падмурку збіраў валуны на абшарах
і снах:
Іх каменная памяць як скарбніца
безлічы лёсаў
Ваяроў безыменных, што спяць у сівых
курганах.

Для муроў вырабляў, адшукаўшы
патрэбныя гліны,
Адмысловую плінфу з адбіткам зямной
цеплыні,
Каб ушчэнт разбівала бяспамятных
поглядаў кпіны,
Каб напады варагаў змятала
са спадчынных ніў.

Для цямянкі штодня вынаходзіў
рэцэпты з надзеяй,
Што змацуе трывала і плінфу,
і моц валуноў,
Каб не ўчынак адзін — усіх продкаў
прыўкрасныя дзеі
Да нашчадкаў дайшлі і натхнялі
на подзвігі зноў.

Кіраваў будаўніцтвам, угадаў і спробы
замахаў,
Рыштаваннямі лазіў і мулярам жарты
дарыў —
Беларэцкаму, Братчыку, Космічу
і Выліваху,
Бо яны шчыравалі з майстрамі
ад самай зары.

І паўстаў гэты храм — нібы птушка
лунае ў блакіце,
Хараством захапляе і будзіць сумленне
штораз.
Караткевічаў храм — не Ангкор,
Эльдарада ці Кіцеж,
Беларускай душы ўвасабленне
без лішніх акрас.

Усе бачаць той «храм наш агульны
і светлы», як хорам,
Што яднае людзей, набліжае жыццё
да часоў,
Калі стане зямля разнастайным
і зладжаным хорам,
Калі праўда надзейна агорне яе жыхароў.

***

Ты ва ўспаміны адышла, матуля,
У сон начны і ў летуценне-мрою,
У гук струны і ў камертон настрою —
Далоні ж рук мяне ўсё роўна туляць.

Душы матулінай праменне лучыць
Усіх нашчадкаў у адзінстве роду.
Трымаць агмень дабраславення зроду —
Бы чую голас я з нябёс рашучы.

Гады сціраюць боль бязмежнай страты,
Цяпельца маці ў сэрцы не знікае:
Льдзінкі злосці, нібы ў казцы ў Кая,
Растопіць хутка без усякай платы.

***

Самы кароткі аповед
Пры стрэчы з Богам —
Сповідзь.
Без слоў...

***

жыццё часцей за ўсё ідзе
на сінусойдзе
і цяжка нам уцяміць
дзе
затухнуць хваляю
у хадзе
угору-ўніз...

***

Скрозь лістоту празрыстых бяроз
З аблачынкі ў блакіце нябёс
Сытанулі аскепкі ад кроз
На лёс;
Яго гэтакі дождж усур'ёз
Скалануў; мітусня і хаос
Растапіліся полымем слёз,
І лёс
Зноў закрочыў па звівістай сцежцы.

***

Квадракоптар разрэзаў прастору,
Быццам д'ябал з вісклівым маторам
Захапіў ад пякельнага хору
Шмат гора.
А з вышынь гэты дрон без разбору
Над кварталам жылым і над борам
Адае доўг сваім крэдыторам
Праз гора.
І сціскаецца сэрца з дакорам,

І гэта — цыклічнасць
самога жыцця —
Ягоны працяг, а мо нават
аснова.
Гуканнем свой свет
выражае дзіця,
Яшчэ не засвоіўшы
мудрасці слова.

***

Я сам давер. Таму і дрогка
Мне йсці праз слоў чужых туман,
І як няпроста і нялёгка
Адчуць парой, што ў іх — падман.

Я ёсць пяшчота... Пэўна, зорка,
Каб я шчасліваю была,
Яе паслала надвячоркам,
Калі я ў гэты свет прыйшла.

Я ёсць надзейнасць. І мне горка,
Што лёс за гэта і караў...
Цяпер з жыццёвага узгорка
Вяду агляд падзей і спраў:

Кагосьці я не зразумела,
А хтось мяне не змог пачуць...
Ці, можа, я кахаць не ўмела?
І думкі сумныя бягуць.

***

Пра ўсё забыцца — і на волю:
Адчуць палёт, адчуць уздым,
Ускрыліца над ціхім полем —
Над жытам звонка-маладым.

А там — у квецені калоссе,
Пылок развейвае яно;
Там у мяжу муроў уросся,
І васількі з ім заадно.

Што чатыры прапелеры зморам
Даканаюць зямлю-непакору
Тым горам.
Ды мяжа ёсць яго сілкаванню...

Лілеі

Мае лілеі не люляе млявы плёс —
Яны буяюць у вясковым кветніку.
Да долу падаюць алмазы іхніх слёз,
Як быццам згадкі пра затокі летнія.

Пялёсткі ў колеры настоена-густым.
Уверх гарлачыкі імкнуцца з марамі
Сягнуць да сонцы і пабачыць разам з тым,
Як сёстры цешацца азёр абшарамі.

Лілеям собіла крануць брыльянты зор:
На ўсіх праменяць у цнатлівым одуме
Дабраславенні размаітыя на ўзор
Абрысаў кветак над святымі водамі.

Ліхвяр

Анлайн, дэдалайн, хедлайн,
Акаўнты, хэштэгі і своп —
Усе інтэрнэтныя тайны
Спазнаўшы, патрапіш у топ.

Падпісчыкі лайкнуць у групе:
Прасунуты, юзер, о'кей!
Наведнікам нават не рупіць
Зірнуць за ўлюбёны дысплей.

Душу не разгорнеш жалезу,
Не ўчуеш і сэрца адказ —
Адно толькі лезуць і лезуць
Урыўкі штампаваных фраз.

Бястварыя кібаргаў здані
Праз ноўнасіці вабяць ахвяр,
Каб выканаць рупна заданні,
Што даў віртуальны ліхвяр.

Нота

У настальгічным задышлівым дыме,
Тлуме квартала
Нота знаёмай мелодыі ўздыме
Вышай за скальы,
Вышай за горы, каб там наталіцца
Музыкай песняў,
Задваць далей у няроднай сталіцы
Водар прадвесня.
Звечара, зрання пакінуць у сховах
Водар імгнення
Браць з яго моцы дажыць паспяхова
Аж да сканання.

Матыў лета

Мінае ў квецені апошні дзень вясны,
Каб даць пачатак серэнадзе лета.
Матыў лагодны трох яе куплетаў
Падслухаў май у пошуме лясным:

У першым — чэрвеня буянне зэлак-траў,

У бор адправіцца б вячысты,
Дзе ўжо стаяць баравікі,
І кожны — з шапкай крамяністай.
Іх назва — каласавікі.

Зрабіла ў думках я вандроўку —
Сваю пацешыла душу.
А ўздыме ранак птушкай звонкай —
Я ў бор вячысты паспяшу.

Прадчуванні

Пакуль яшчэ ёсць толькі прадчуванні,
Пакуль яшчэ і слова не было,
Як не было надзей, расчараванняў —
І май не цвіў, і снегам не мяло...

Пакуль яшчэ пытанні без адказаў,
І лёгка можна збочыць, адступіць...
Ды нейкай неразумнаю паразай
Салодка ные сэрца і трыміць.

І вось ужо абуджанае слова...
Схавацца ад яго альбо ўцячы?
Ёсць толькі прадчуванні — тая мова,
Якой мы размаўляем, хоць маўчым.

***

Самотны дзень,
самотны час...
Вароны голас
падалі,
Дразды спраўляюць
свой кірмаш,
А разам з імі —
верабі.

Глядзіш
на іхнюю гульбу —
Самоты
як і не было,

Другі, як ліпень, з цеплынёй у нотах,
А трэці жніўня згадвае грывоты —
І кожны музыку глыбінную ўвабраў.

Ляці ў бязмежную святую далеч ніў,
Матыў лагодны, у чаканні лета.
Усіх сімфоній, опер і балетаў
Гучы, мелодыя, з нябёснай вышыні.

Вечаровы эцюд

Чэрвеньскі вечар. Сярок-маладзік.
Дваціцаць дзве трыціцаць.

І ціша-дрымота
Водбліскі-стрэлы маланкавых пік
Надта далёка — не чутна грывотаў.

Дрэваў абрысы, як сцені пачвар,
Пальцамі крэсляць святлейшае неба,
Прагна імкнуцца падставіць свой твар
Промням халодным нямога Дэнеба.

Чэрвеньскі прыцемак вабна абняў
Цёплымі крыламі свет вечаровы,
Каб на світанку наступнага дня
Летняму сонцу аддаць пад ахову.

Казачнае мроіва

Беларускія казкі натхнялі мяне
У куточку зацішным матулінай хаты.
Ці ў святочныя дні, ці ў вьчэрнім паўсне
Свет рабіўся паўсюль і напраўду багаты:

Ва ўяўленні зімою квітнелі сады,
Па пушчанскіх сцяжынах блукалі
мядзведзі,
І ласкавы каток на кані борзда ездзіў.

Пуцявіны сціраюць уражанняў рой,
А стагоддзе фарсіць пакемонамі ўсюды...
І кружляе над самай высокай гарой
Беларуская мудрасць у пошуках людю.

У ліпавай прысадзе

Крочу я стагадовай прысадай
У мястэчку сівым-старажытным
І ўсе ліпы даюць мне парады,
За якія трымацца мне звычайкі,
У якія ісці мне сцяжыны,
Дзе спыніцца, каб беды адолець,
Як у павязі бацькі і сына
Шчасце еднасіці ўбачыць і волю.

Лубін

Лубін звычайны. Полымем сінім
Ты саграваеш сцежкі ў лясках,
Нібы агмень святой Ефрасіні,
Нібы паходні з страчаных саг.

Лубін не жоўты, лубін звычайны
З памяццю продкаў лучыць народ.
Цягне свой род па краіне адчайна,
Каб не знікаў гісторыі ход.

Галіна ЗАГУРСКАЯ

Цыклічнасць жыцця

Сусвет неаглядны.
Яго не пазнаць,
Хоць нам і адкрыліся
пэўныя тайны,
Яго кожны меціць
на-свойму ствараць,
Пакуль не надарыцца
міг развітальны.

Над аркушам белым
шчыруе паэт:
Ён хоча сказаць
сваё важнае слова,
Каб з ім адляцець
у шырокі сусвет...
Хто прыйдзе пасля,
той пачне ўсё нанова.

І гэта — цыклічнасць
самога жыцця —
Ягоны працяг, а мо нават
аснова.
Гуканнем свой свет
выражае дзіця,
Яшчэ не засвоіўшы
мудрасці слова.

***

Я сам давер. Таму і дрогка
Мне йсці праз слоў чужых туман,
І як няпроста і нялёгка
Адчуць парой, што ў іх — падман.

Я ёсць пяшчота... Пэўна, зорка,
Каб я шчасліваю была,
Яе паслала надвячоркам,
Калі я ў гэты свет прыйшла.

Я ёсць надзейнасць. І мне горка,
Што лёс за гэта і караў...
Цяпер з жыццёвага узгорка
Вяду агляд падзей і спраў:

Кагосьці я не зразумела,
А хтось мяне не змог пачуць...
Ці, можа, я кахаць не ўмела?
І думкі сумныя бягуць.

***

Пра ўсё забыцца — і на волю:
Адчуць палёт, адчуць уздым,
Ускрыліца над ціхім полем —
Над жытам звонка-маладым.

А там — у квецені калоссе,
Пылок развейвае яно;
Там у мяжу муроў уросся,
І васількі з ім заадно.

У бор адправіцца б вячысты,
Дзе ўжо стаяць баравікі,
І кожны — з шапкай крамяністай.
Іх назва — каласавікі.

Зрабіла ў думках я вандроўку —
Сваю пацешыла душу.
А ўздыме ранак птушкай звонкай —
Я ў бор вячысты паспяшу.

Прадчуванні

Пакуль яшчэ ёсць толькі прадчуванні,
Пакуль яшчэ і слова не было,
Як не было надзей, расчараванняў —
І май не цвіў, і снегам не мяло...

Пакуль яшчэ пытанні без адказаў,
І лёгка можна збочыць, адступіць...
Ды нейкай неразумнаю паразай
Салодка ные сэрца і трыміць.

І вось ужо абуджанае слова...
Схавацца ад яго альбо ўцячы?
Ёсць толькі прадчуванні — тая мова,
Якой мы размаўляем, хоць маўчым.

***

Самотны дзень,
самотны час...
Вароны голас
падалі,
Дразды спраўляюць
свой кірмаш,
А разам з імі —
верабі.

Глядзіш
на іхнюю гульбу —
Самоты
як і не было,

І хочацца сказаць
«люблю»
Ўсяму,
што ёсць ці адышло...

***

Ці не выгнаннікі мы з неба,
Дзе Рай быў нашаю зямлёй?
Таму мо й казка дзецям трэба —
Яны заўсёды вераць ёй.
Застаўся Рай той у паданні —
Няма цяпер яго ў жыцці.
І толькі ў снах сваіх на ранні
Да зор мы ўсё яшчэ ляцім.

Дух зямлі

Дух зямлі такі, як пахне мёд:
Ён настоены на спелых травах.
І як добра, ёсць паўтор штогод:
Травы скосяць — вырасца атава.

Дух зямлі не толькі тут п'янкі —
Ім салодка цягне ад балотаў,
Дзе ўжо сінеюць буякі
І багун дурманіць нас употай.

Асаблівы водар у бароў:
Дух жывіцы чуецца ў павевах
Пах мядовы ідзе ад верасоў,
Ды імхамі пахне на сугрэвах.

А рачны, азёрны дзіўны пах
То дыхне аерам, то лілеяй...
Над усім блакітны небны дах,
Дзе прыгожа воблакі бялеюць.

Гэту ўсю ўбіраю прыжасоць —
Ад яе як быццам бы хмялею...
Так ікада, што на зямлі я — госяць!
Ці не ад таго жыццё яшчэ мілей мне?

Адам ГЛОБУС

У першасці шмат шурпнатасцей. Першы ніколі не будзе дасканалым. Ёсць вялікая верагоднасць таго, што першы яшчэ і выпадковы. Разам з тым першы — важны, галоўны, старэйшы. Першае — самае запамінальнае. Менавіта ў першасці праяўляецца лёс. Першае найбольш здзіўляе. У першым ёсць нечаканасць і азарэнне. Наступнае заўсёды разумнейшае і больш правільнае. Другое, трэцяе, чацвёртае, пятае ўспрымаюцца лепш, чым першае, але пра іх варта раскаваць пасля.

РОВАР

У мяне няма вадзіцельскага пасведчання. Можна сказаць, што я лянучуся хадзіць на вадзіцельскія курсы, а можна і пра іншае паразважаць... У дзяцінстве, едучы на ровары з гары, я зрабіў ахвярны выбар. Замест таго, каб ехаць на малую дзяўчынку, якая выйшла на вуліцу, паехаў у цагляную сцяну. Пабіўся моцна. Пераляцеў праз руль і ўдарыўся галавою аб вадасцёкавую трубу. Такім было маё катанне на першым ровары. Мець ровар — мара кожнага хлопчыка. У маіх маладых бацькоў не было сродкаў на дарагую цацку. Ровар мне падарыў знаёмы дыпламат Калбасін. Ён прывёз яго для сваёй любай дачушкі Люды, з якой мы разам хадзілі ў дзіцячы сад. Дачушка закапрызіла, сказала, што ровар не дзявочы, а хлапчуковы. Яна замаўляла ружовы, а бацька прывёз сіні. Ровар хлапчуковага колеру Калбасіны прыкацілі мне. Пашанцавала. На двухкалёсным ровары я навучыўся катацца імгненна. Сеў і паехаў. Тата вельмі здзіўўся, што я так хутка навучыўся ездзіць. Разам з татам мы выправіліся ў краму «1000 дробязей». Тата ішоў, а я ехаў побач. Ехаў побач, пакуль дарога была роўная, а як ровар мой пакаціўся з гары, дык я пачаў набіраць хуткасць. Тата крыкнуў, каб я спыніўся, і ў гэты момант з явілася дзяўчынка. Я крутануў руль. Пярэдняе кола захрасла ў шчыліне паміж сцяной і вадасцёкавай трубой. Добра, што ўдарыўся галавою аб трубу, а не аб сцяну. На сваім першым ровары атрымаў першае страсенне мазгоў. Пашанцавала, што не забіўся. Таму апаасаюся рабіць выбар на дарозе. Таму і не маю правоў. Зрэшты, у большасці выпадкаў розным цікаўным людзям я кажу, што лянучуся хадзіць на вадзіцельскія курсы.

БАРАВІК

Свой першы баравік я знайшоў у лесе, які называлі Рыжаўка. З койданаўскімі хлопцамі пайшоў у грыбы. Стаяла сонечнае і сухаватае лета. Грыбоў было зусім мала. Знайшлося некалькі сыраежак з малінавымі шапкамі і адзін вялікі ды чысты баравік. Хлопцы, акрамя сыраежак, нічога не пазнаходзілі. Настрой у іх быў дрэнны, бо над Рыжаўкаю з'явілася сіняя змара, з якой пасыпаўся дождж. Мы вырашылі перачакаць яго пад густымі і высокімі елкамі, лежачы на кіліме з ігліцы. Дождж быў доўгі, мы замерлі і расклалі вялікае вогнішча, каб пагрэцца. Як толькі сагрэліся, то адчулі голад. На беразе леса знайшлі поле з маладой бульбай і рукамі выкапалі некалькі карчоў. Пакуль п'яклі і елі бульбу, пачало цямнець. У Койданава вярнуліся ўночы. Мая баба Ядзя насварылася на хлопцаў, бо старэйшыя зацягнулі малога ў лес на цэлы дзень. На мяне баба не сварылася. Яна пахваліла мяне за знойдзеныя грыбы. Пакуль я адмываў рукі і твар ад зямлі, попелу ды вугалю, баба Ядзя пасмажыла мой першы баравік з бульбай і цыбуляй. Смачнейшых грыбоў, чым гэты баравік, ніколі не каштаваў.

ЧАРКА САМАГОНКІ

Ніколі не захапляўся самагонкай. Піў гарэлку і віскі. У маладосці любіў таннае мацаванае віно. Быў кароткі час любові да каньяку. Але першая чарка выпітага мною алкаголю была да краёў напоўнена сіватай моцнай хлебнай самагонкай. Добра запомнілася яе вогненнасць і аптэчны смак. Той смак і зараз я магу адчуць глыбока ў носе, паміж вачэй. Ад успамінаў пра першую чарку самагонкі ў мяне зараз выступілі слёзы, а тады самагонка апаліла мне рот і вадкім агнём палілася па горле ў страўнік. Я перастаў дыхаць. Хлопцы паднеслі да

Першае

майго носу кавалак чорнага хлеба. Панюхаўшы хлеб і каўтнуўшы ліманаду, я ачунаў, стаў вясёлы. Навокал усе смяліся, гаманілі, танцавалі... Яно і зразумела, бо я сядзеў за вясельным сталом. Мой дзядзька Антон прывёў у дом маладую жонку — Ніну з Івашыных. Усе сваякі весяліліся і радаваліся за Ніну і Антона. Усё — акрамя дзеда Броніка. Яму не падабалася, што яго сын — асілак і прыгажун — узяў у жонкі старэйшую за сябе жанчыну. Дзед Бронік у той дзень не хацеў галіць бараду і злазіць з печы, калі ў двор прыйшлі маладыя. Жаніх і нявеста ў двары, сталы панакрываныя стаяць, а Бронік у старых цыраваных шкарпэтках ляжыць няголены на печы. Сорам! Карацей, цэлы вечар госці займаліся Бронікам. Глядзелі за ім, каб не ўтварыў чаго. Абышлося. Дзед Бронік нічога дрэннага ў той вясельны вечар не зрабіў, а хлопцы зрабілі. Толькі Александровіч і Толькі Якаўлеў напалі мяне — зялёнага трэцякласніка — гаручай самагонкай. Мне было дрэнна. Здавалася: вось-вось і памру. Так першая чарка самагонкі і запомнілася на ўсё жыццё.

ЛІСА

Дзікая прырода мяне не прываблівае. Быў я ў гарах, быў у джунглях і ў пустэльні... Не маё ўсё гэта. Таму я мала бачыў жывёл у іх натуральных асяродках. Можна сказаць, што амаль і не бачыў. Пэўна, праз гэта вельмі даражу ўспамінам пра сустрэчу з лісой у лесе. Адпачываючы ў летнім лагеры, штодня хадзіў у лес. Ці ягад пазбіраць, ці грыбоў пашукаць, ці проста пабыць у адзіноце, бо тлумнае лагернае жыццё стамляе. Нават у часы свайго школьніцтва я любіў адзіноту. Ідучы па ледзь прыкметнай засыпанай леташняй ігліцай мяккай сцежцы, пабачыў лісу. Яна стаяла пад невысокай елкай і пазірала на мяне нерухомымі вочкамі. Пазірала, не міргаючы. Я спыніўся, сцяўся, глядзеў на цёмна-рудую лісу і не міргаў. Я нібыта ведаў, што трэба глядзець на поўныя вочы і не міргаць. Ліса была акуртанай, чыстай, дагледжанай. У ёй зусім не адчувалася драпежнасці і варажасці. Яна не выглядала чужой. Яна была сваёй, казачнай, і выклікала давер. Я міргнуў, і ліса прапала. Тады я заплюшчыў вочы, каб пачуць, у які бок яна пабегла. Не пачуў. Ліса бегла бязгучна. Некалькі разоў прыходзіў да невысокай елкі са спадзяваннем яшчэ раз пабачыць лісу. Прыходзіў дарма. Сваю другую лісу пабачыў праз шмат гадоў, едучы з Мінска ў Вільню. Яна перабягала поле, прысыпанае першым снегам. Другая ліса была далёкай і маленькай, не тое, што першая — вялікая і блізкая, працягну руку — і дакранешся.

ПАПЯРОСА

Пачаць курыць тытунь цяжка, амаль гэтак жа цяжка, як потым кінуць. Мае першыя спробы закурыць былі няўдалымі. Пачынаў я з самакрутак. Нацярушваў на кавалак газетці сухое лісце з алешыны, скручваю «цыгару» і пускаў дым у вогнішча. Дзіцячыя забаўкі з самакруткамі скончыліся пакурваннем пазычанай у старэйшага хлопца цыгарэты «Прыма». Цыгарэтны дым мне зусім не спадабаўся, і кашляў я пасля яго доўга. У пятым класе запісаўся ў секцыю вольнай барацьбы, дзе трэнер біў курцоў. Ён, пачуўшы тытунёвы смурод, біў адзін раз, а на другі выганяў з секцыі. На занятках па вольнай барацьбе я і пагубляў усіх сваіх таварышаў, што стала курылі. Яны курылі цыгарэты «Шыпка» і цыгарэты «Беларусь», бо тыя былі кароткімі, нібыта для падлеткаў. Першую дарослую папяросу я выкурыў у цягніку «Ленінград — Львоў». Разам са студэнтамі мастацкай вучэльні я вяртаўся з тыднёвай экскурсіі па піцерскіх музеях. Брату і бацькам я вёз падарункі. Для бацькі купіў пяць пачкаў піцерскага «Беламору» — найлепшага ў тагачаснай краіне. Па дарозе пілі віно. Пасля ўсім хацелася пакурыць, а цыгарэты скончыліся. Давялося ахвяраваць на

агульны стол адзін пачак з татавага падарунка. Хлопцы ўтаварылі. У тамбуры, глядзячы на засыпаныя снегам краявіды, выкурыў сваю першую папяросу. Курылася яна лёгка. У купэ ў мяне пачала, падобна як ад гарэлкі, круціцца галава, я не змог узлезці на сваю верхнюю паліцу і заваліўся спаць на ніжняй. Цягнік ляцеў з Расіі ў Беларусь, а я ляцеў у нейкае чорнае бяззорнае неба. Праз пару дзён у Мінску я набыў сабе пачак тутэйшага «Беламору» і пачаў курыць, з упэўненасцю, што хутка кіну, і кінуў — праз трыццаць пяць гадоў.

НАРКАТА

Наркотыкі — дрэнны, мяззота і паскудства. На тым і стаю. Толькі цікаўнасць у маіх паводзінах не апошняя месца займае. Было цікава паспрабаваць укол. Цікава паглядзець на змены ў навакольным свеце, што адбудуцца дзякуючы зменам у свядомасці. Укол мне зрабіў скульптар Сяргей. Мы пілі віно. Ён распавядаў пра прыходы і каляровыя сны. Ён пераканаў, што адзін укол шкоды не нарабіць, а сваю цікаўнасць я спатолю. Сяргей меў рацыю. Цікаваць я спатолю. Пасля ўкола гадзіны са дзве прасядзеў у Сяргеевай майстэрні. Віна больш не было. Я крыху працверазеў і пайшоў дахаты. Каляровых сноў не дачакаўся. Адзінае, што са мной здарылася і было цалкам нечаканым — смочкі на грудзях напаліся і змерзлі. Такое адчуванне было, што яны адлучыліся ад цела і трапілі на люты мароз. Давялося іх церці, каб сагрэліся. Цёр. Так цёр, што ледзь не пааддзіраў. Калі сверб у смочках крыху супакоіўся, заснуў. Раніцай на цвярозую галаву даў сабе слова, што першы забаўляльны ўкол наркаты стане і апошнім. Што-што, а слова я ўмею трымаць.

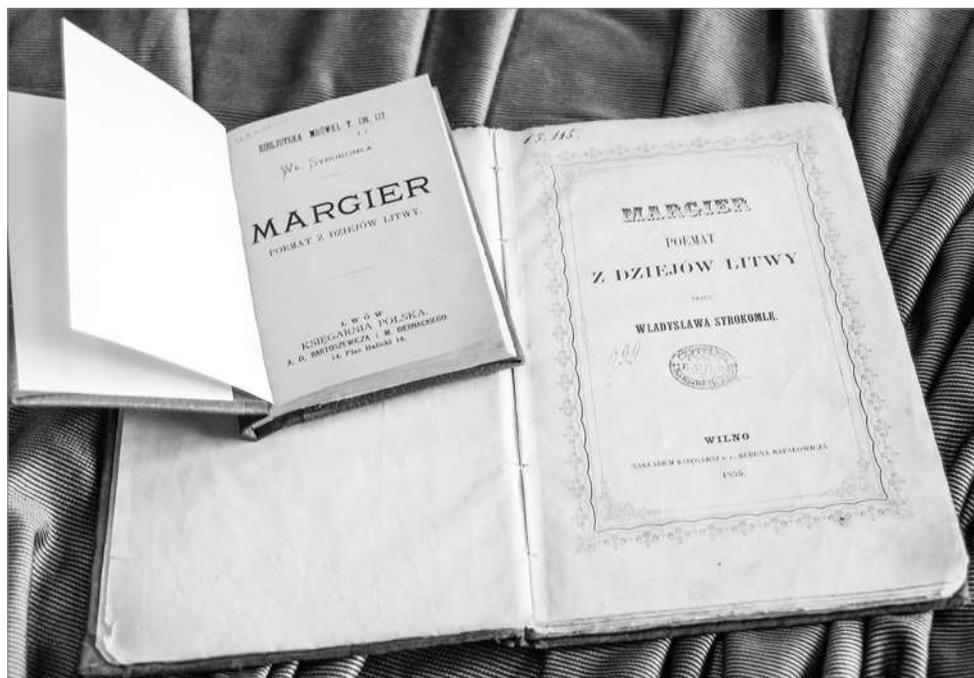
КНИГА

Маю кнігу вершаў «Груд», што рыхтавалася да выхаду ў серыі «Першая кніга паэта», забараніла савецкая цензура. Увесь надрукаваны наклад быў знішчаны, акрамя асобніка, які прыхавалі сабе цензары. Я быў у роспачы, бо выдавецкія рэдактары казалі, што выпусціць сваю кнігу на радзіме я доўга не змагу, а можа, і зусім не змагу. Такія былі нагоды для маркоты. Акрамя праблемы з кнігай, у маёй сям'і былі праблемы з жыллом, бо, маючы сваіх дзяцей, мне даводзілася жыць у адной кватэры з бацькамі. Тата пайшоў да партыйнага чыноўніка Івана Антановіча і папрасіў яго паскорыць наша рассяленне. Акрамя размовы пра кватэру, тата спытаў у Антановіча і пра лёс маёй першай кнігі. Іван Іванавіч прапанаваў нам усім падумаць і выбраць паміж кнігай і кватэрай, бо ён зможа дапамагчы толькі ў адной справе. Іван Іванавіч цудоўна ведаў, што разам з усімі сваімі блізкімі я выберу не танючую кнігу вершаў, а маленькую кватэру. Кватэра была такая маленькая, што прапісацца ў ёй я змог толькі дзякуючы пісьмоваму загаду Івана Іванавіча Антановіча. Так што сваю першую надрукаваную кнігу я маю толькі ў адным асобніку, які захаваў цензар, а сын цензара пасля смерці бацькі прадаў яе мне. Цяпер можна сказаць, што сваю кнігу я прамяняў на сваю першую кватэру, бо мая першая кніга каштавала, як цэлая кватэра ў сталіцы.

Сыракомля: спадчына ў адным са збораў

Частка спадчыны вядомага беларускага і польскага паэта, драматурга, перакладчыка, літаратурнага крытыка і краязнаўцы Уладзіслава Сыракомлі захоўваецца ў аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Гэта прыжыццёвыя выданні, кнігі з аўтографам аўтара. Пачынаючы з 1850-х гадоў яго творы друкаваліся ў Вільні, Магілёве, Пецярбургу, Львове, Кракаве, Варшаве, Лодзі.

Прыжыццёвае выданне У. Сыракомлі паэма «Маргер» (1855).

У польскім, рускім і літоўскім друку Сыракомлю называюць «літоўскім лірнікам», «літоўскім паэтам», «песняром Літвы». А між тым Літва для Сыракомлі — гэта перадусім беларускае Палессе з вёскай Смольгаў, дзе ён нарадзіўся, Капыльшчына, Нясвіжчына, Стаўбцоўшчына, дзе прайшла асноўная частка кароткага жыцця паэта.

Пераезд з цяха прынеманскага фальварка Залуча ў Вільню, а потым у суседні фальварак Барэйкаўшчына паскорылі напісанне краязнаўчых работ. Сярод твораў, тэматычна звязаных з этнаграфічнай Літвой, — паэма «Маргер», у якой гаворыцца пра барацьбу літоўскага народа з крыжачкамі ў першай палове XIV ст. У фондах аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі захоўваюцца тры экзэмпляры гэтага выдання: адзін — прыжыццёвы, надрукаваны ў Вільні ў 1855 годзе, другі ўбачыў свет у Варшаве ў 1903-м, трэці выйшаў у Львове, але на тытуле адсутнічае год выдання. Паводле паданняў, звязаных са старадаўняй гісторыяй Літвы, была створана апошняя «Дачка Пястаў» (1855). У кніжніцы захоўваецца польскамоўнае выданне, якое выйшла ў віленскай друкарні Ю. Завадскага.

Тэмай Літвы прасякнуты гістарычна-краязнаўчыя даследаванні У. Сыракомлі: «Экскурсіі па Літве вакол Вільні», «Манаграфія ракі Нёмана ад вытокаў да Коўна», драма пра абарону Ольштына «Каспар Карлінскі». Экзэмпляр апошняй (Вільня, 1858) мае дарчы надпіс на авантытуле. Кніга падорана рэдактарам гэтага выдання жонцы паэта Паўліне Кандратовіч.

«Манаграфія ракі Нёмана ад вытокаў да Коўна» У. Сыракомлі была апублікавана ў кнізе пад агульнай назвай «Нёман ад вытокаў да вусця» (Вільня, 1861). У вы-

данні змешчаны звесткі па гісторыі, географіі, этнаграфіі наднёманскага народа. Аўтар распавядае пра тагачасны гандаль, асаблівасці побыту прынеманскіх гарадоў, мястэчак і вёсак. Сярод іх — Гродна, Масты, Даўгінавічы, Стоўбцы, Залуча.

У выніку падарожжаў У. Сыракомлі па этнаграфічнай Літве нарадзілася кніга нарысаў «Экскурсіі па Літве ў радыусе ад Вільні» ў двух тамах: першы выйшаў у 1857 годзе, другі — у 1860-м. Аўтар апісвае помнікі гісторыі і культуры, асаблівасці жыцця беларусаў, іх мовы і культуры. Для беларускай этнаграфіі маюць цікавасць пададзеныя звесткі пра міграцыю і склад насельніцтва на тэрыторыі былога Вялікага Княства Літоўскага, звесткі пра сучасны быт сялян і гараджан на беларуска-літоўскім паграніччы, што знайшло адлюстраванне ў раздзеле кнігі «Дарога з Вільні да Ашмян».

У 1856 г. У. Сыракомля некалькі разоў наведаў Польшчу, быў у Варшаве, Вроцлаве, Кракаве, Познані. Свае назіранні і праязічныя нататкі, якія пасля яго смерці былі выдадзены У. Каратынскім у Варшаве асобнай кнігай пад назвай «Падарожжа сваяка па сваяцкай зямлі» (1914). Аўтар апісвае свае ўражанні пра асаблівасці жыцця палякаў, беларусаў і літоўцаў. У раздзеле кнігі «Розніца паміж Каронай і Літвой» падкрэсліваецца, што «тут, на польскім баку Нёмана, усё не такое, як у нас...». У ЦНБ НАН Беларусі захоўваюцца два экзэмпляры гэтага выдання з экслібрысамі літоўскага палітычнага і культурнага дзеяча, акадэміка АН СССР Мікалая Біржышкі і Міхаіла Брэнштэйна, археолага, гісторыка літоўскай культуры.

Свае матэрыялы па гісторыі і этнаграфіі Беларусі У. Сыракомля змяшчаў і

ў перыядычных выданнях. У віленскім часопісе *Teka Wilecska* (1857, № 1, 2), які захоўваецца ў ЦНБ НАН Беларусі, надрукавана манаграфія пісьменніка па гісторыі Мінска. Над гэтым творам ён працаваў на працягу шасці гадоў. Там жа змешчана першая частка манаграфіі «Агульны погляд на сучасны стан Мінска» (паводле сведчання Паўліны Кандратовіч). Другая частка так і засталася ў рукапісным варыянце. Аўтар распавядае пра асобныя мясціны горада (касцёлы і цэрквы, іх інтэр'еры, карціны, якія там захоўваліся), падае звесткі пра гандаль, стан асветы, медыцыны, заняткі гараджан, іх адпачынак. У раздзеле «Даследаванне над даўнімі крывічамі» аўтар дае арыгінальную інтэрпрэтацыю міфалогіі, звычайў, побыту продкаў беларусаў. Свае абагульненні даследчык рабіў на ўласных назіраннях, слухаючы і вывучаючы беларускі фальклор.

Творчая спадчына У. Сыракомлі вялікая. Але ж папулярнасць яму прынеслі менавіта гавэндзы, лірычныя вершы, паэмы і вершаваныя аповесці. Тэматыка твораў цесна звязана з беларускім народным эпосам. Многія яго балады, вершы («Пашталён») і паэмы напісаны паводле падзей, якія адбыліся каля ваколіц Міра, у Дзякавіцкіх лясах каля возера Князь («Хадыка»), у Нясвіжы («Ілюмінацыя»). Беларускі фальклор гучыць у творах «Труган», «Доля», «Песня жней», «Песенька літоўскай сялянкі» і інш.

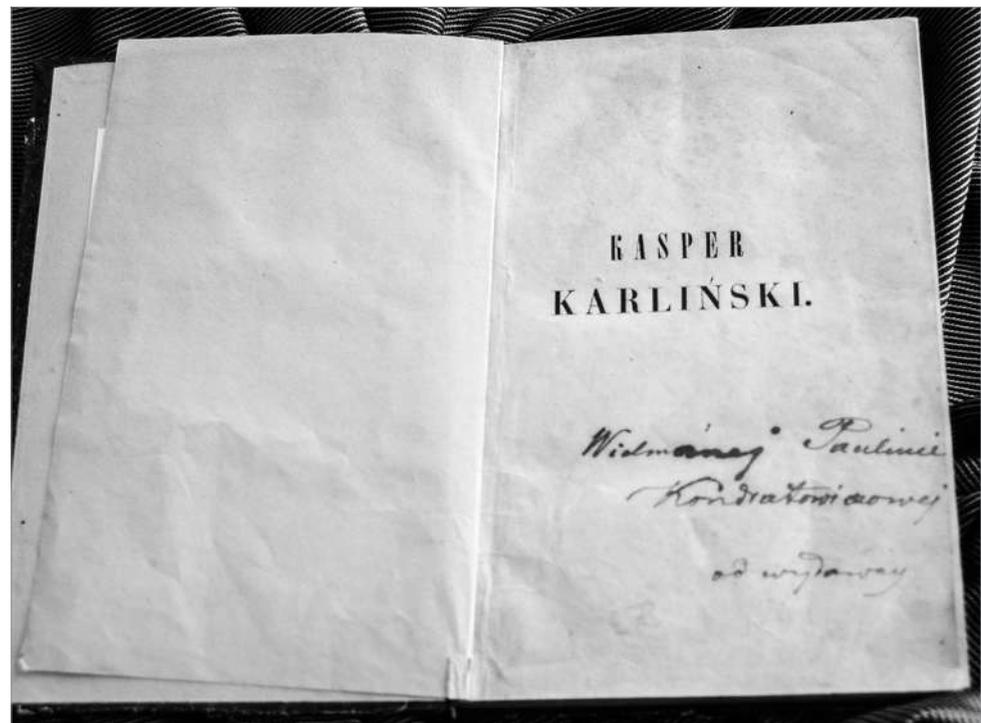
У аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў захоўваецца таксама шматтомнае выданне твораў У. Сыракомлі ў дзесяці тамах

Творчасць У. Сыракомлі не надта шчодрая на пейзажныя замалёўкі. Больш за тое, узнёўшы карціны роднай прыроды, ён не вельмі ахвотна карыстаўся выяўленчымі сродкамі. Паэт далёкі ад усхвалення зямлі, але ганарыцца яе адвечнай сціпласцю.

У бібліятэцы захоўваецца некалькі выданняў гэтай паэмы. Першае было надрукавана на польскай мове ў Пецярбургу ў 1852 годзе. Паэму перавыдалі ў Варшаве, Лодзі, Кракаве, Вільні, Львове. Апошні раз яе надрукавалі ў віленскай друкарні «Зніч» у 1928 годзе. Кніга аздоблена дзевяццю гравюрамі з малюнкамі вядомага мастака Міхаіла Андрэйлі.

Творчасць У. Сыракомлі, між іншым, высока ацэньваў Максім Багдановіч. У артыкуле «Белорусское возрождение» ён зазначаў: гэты «багата адораны "краёвы" паэт», які праславіўся сваімі польскамоўнымі творами, шмат пісаў і па-беларуску, «але не мог замацаваць у друку гэты апошні бок сваёй творчасці» (за выключэннем рэвалюцыйнага верша «Заходзіць сонца» — А. Д.). М. Багдановіч зазначаў, што беларускія рукапісы Сыракомлі «дасюль чакаюць свайго выдаўца». У 1914 г. сын пісьменніка і перакладчыка В. Каратынскага Уладзіслаў, які ў 1850—1862 гг. быў сакратаром У. Сыракомлі, перадаў у друк двухтомнік не апублікаваных раней твораў паэта. Кніга так і не выйшла, а рукапісы Сыракомлі, якія захоўваліся ў Каратынскіх, загінулі падчас Варшаўскага паўстання 1944 года.

Трэба сказаць яшчэ пра адно выданне, якое мае самае непасрэднае дачыненне да

Экзэмпляр асобніка «Каспар Карлінскі» (Вільня, 1858) з дарчым надпісам Паўліне Кандратовіч, жонцы паэта, ад рэдактара выдання.

(Варшава, 1872), у якім надрукаваны яго вершаваныя творы. Прынамсі, чацвёрты том «Паэзіі» пачынаецца з паэмы «Стэла Фарнарына» (1859) — пра светлае каханне Рафаэля да дачкі рымскага пекара Стэлы, якая натхніла мастака на стварэнне слаўтай «Сексцінскай мадонны». У зборніку змешчаны і лібрэта да оперы «Маргер», драматычны твор «Хатка ў лесе», верш «Ілюмінацыя» — адзін з найбольш яркіх, да якога неадмыслова адносіліся царскія цензары.

У. Сыракомлі, хоць гэта і не яго твор. У кнігасховішчы аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі стаіць сціпла тоненькая кніжка камедыі Аляксандра Варановіча, выдадзеная ў Вільні ў 1857 годзе. Рарытэт, які захоўвае памяць пра Уладзіслава Сыракомлю, — выданне з яго асабістага кнігазбору. На вокладцы выцснуты суперэкслібрыс *Władysław Syrokomla*. У кнізе захаваўся дарчы надпіс У. Сыракомлю ад аўтара.

Алена ДЗЕНІСЕНКА

«Падобны на вялікае дзіця...»

Яны сустрэліся ў студэнцтве і пасябравалі на ўсё жыццё. У 1949—1954 гадах Муза Сняжко, як і Уладзімір Караткевіч, вучылася на рускім аддзяленні філалагічнага факультэта Кіеўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Тараса Шаўчэнкі. «Пяць гадоў праяццелі незаўважна, — згадвае Муза Яўгенаўна. — Усе разляцеліся па свеце. Засталіся ўспаміны. Мне заўсёды выпадала збіраць усіх, арганізоўваць сустрэчы, дамаўляцца». Валодзя займаў асаблівае месца ў яе жыцці. Пра гады вучобы, а таксама пра тое, чым уражваў Караткевіч, што прадказвала ў ім чалавека няпростага лёсу, распавяла Муза Сняжко падчас сустрэчы з карэспандэнтам «ЛіМа».

ПРА ХАРАКТАР

Валодзя, заўсёды салідны, мог і высмеяць, і падкалупнуць. А часам быў ядавітым вельмі, асабліва з выкладчыкамі, калі лічыў, што не тое гавораць. Любімым выкладчыкам быў Аляксандр Назарэўскі. Увогуле сябраваў з прафесурай, але ніколі не вытыркаўся як геній. А раз выпала, што Валодзя атрымаў «двойку» на экзамене. Дыялектычны матэрыялізм чытаў Ігар Карнавухаў, дацэнт. З Караткевічам яны бясконца спрачаліся. У межах свайго прадмета Карнавухаў чытаў курс вучэння аб мове Мара, якое тады было папулярным. Выкладчык патрабаваў пераказаць лекцыю так, як іх чытаў, з афіцыйнага пункту погляду на гэтае вучэнне. А Караткевіч сказаў: «На ражна мне гэты Мар? Пайду ў Акадэмічную бібліятэку, пачытаю пра Старажытную Русь». На экзамене Ігар Міхайлавіч нешта ў Валодзі спытаў, той не ведаў — і атрымаў «нездавальняюча». Увосень прыйшоў на перадачу — а на той час тэорыю Мара ўжо раскритыкавалі і не трэба было яе ні вывучаць, ні здаваць. Але ж стыпендыі ўжо быў пазбаўлены... Што рабіць? Разгружаў вагоны, жыў надгаладзь, бо не мог сабе дазволіць існаваць за кошт цёткі — адзінай сваячкі ў Кіеве...

Гадамі пазней, калі я ўжо стала бабуляй і жыла разам з сям'ёй сына (і ён, і яго жонка, маладая маці, былі студэнтамі, а частка клопатаў па доглядзе немаўляці была на мне), нека прыехаў Валодзя. Прыйшлі яны разам з жонкай да мяне ў госці. Неўзабаве перад гэтым супрацоўніца мая з Ленінграда прывезла маёй унучцы падарунак — эмаліраваны кубачак з малюнкам: дрэўца і аленяня, якое брыкаецца. Калі Валодзя той кубачак убачыў, адразу ж кажа: «Муза! Гэта ж Карнавух і я, адбрыкаваюся ад яго! Падары мне гэты кубачак!» Я паспрабавала патлумачыць, а ён: «Нічога не хацу чуць!» Пайшла да нявесткі, дамовілася з ёй і перадала той кубачак Уладзіміру. Ён паставіў яго ў ваннай пакойчыку, чысціў з ім зубы. Калі ж шмат пазней прыехала ўжо на Валодзіна пахаванне, то ўбачыла гэты кубачак на тым жа месцы. І папрасіла яго ў Валодзінай сястры. Яна гаворыць: «Ведаю гэтую гісторыю. Бяры...» Вярнула я

Помнік Уладзіміру Караткевічу ў Кіеве

яго ўжо сваёй праўнучцы, кажу, што гэта падарунак ад Уладзіміра Караткевіча. Прывітанне з «таго свету»...

«ГІСТОРЫК ДА ГЛЫБІНІ ДУШЫ...»

Усё жыццё Валодзі — гэта пошук. Чалавека, гісторыі — ён ацэньваў яе не так, як прапагандавалася ў падручніках. Меў сваю тэорыю, падмацаваную ведамі.

Кожны тыдзень у нас была палітінфармацыя. Ідэалогія ціснула страшна... Калі памёр Сталін, нас сабралі ва ўніверсітэцкім дворыку і сказалі: такое, маўляў, гора, усе павінны раззісьці і пашыць сабе жалобныя павязкі. Сярод хлопцаў пачаліся размовы: паехаць бы, паглядзець на Сталіна (бо толькі па тэлевізары яго і бачылі). А Валодзя нікому нічога не сказаў. І паехаў! Нам, студэнтам, гэта забаранялася. Калі б выкрылі, былі б вялікія непрыемнасці. Дык Валодзя ехаў на даху вагона! А там адразу апынуўся ў самай гущы — і гэта было вельмі небяспечна... Але ён хацеў паглядзець: не толькі на тое, якія эмоцыі перажываюць людзі, — хацеў ведаць усю абстаноўку. Дабрацца да ісціны. Хаця і вельмі рызыкаваў.

Як мы потым даведаліся, там загінула шмат людзей... Але я яго зразумела. Ён да ўсяго даходзіў сам, і гэтая цікаўнасць праяўлялася ва ўсім.

Тады ж час быў такі, што пад каўпаком жыла ўся краі-

на. На трэцім курсе ў нас з'явіўся студэнт (хаця студэнтам яго цяжка было назваць — значна старэйшы за нас). Ніхто яго не прадставіў. Ён нешта казаў, пра некага распытваў. Экзамены ніколі не здаваў. Адночы ўвязаўся за мной, калі ішла дадому, пачаў распытваць пра інша-земцаў з нашай групы, паціху спрабаваў нешта высветліць. Было тое ж і ў другі раз. А пасля знік — гэтак жа ціха, як і з'явіўся. Толькі потым я зразумела, што ён быў з адпаведных органаў.

...А палітінфармацыю Валодзя не любіў. Ён лічыў: няўжо чалавек такі дурань, што сам газету пачытаць не можа?

ПРА ЖАНЧЫН

Магчыма, многія думаюць, што ўсе дзяўчаты былі закаханыя ў Валодзі: прыгожы, абаяльны, разумны... Але ж гэта не так, бо ён ніколі не хаваў таго, што думаў пра чалавека. Многім дзяўчатам прыдумваў адпаведныя імёны ці мянушкі (а мяне зваў Музіль). Была ў нас аднагрупніца, член партыі, і галоўным і адзіна правільным лічыла тое, што партыя сказала... Дык яны цапаліся ўсё жыццё!

Мы ж з ім проста сябравалі. Як барышня з ім не сустракалася, адносіны заўсёды былі роўныя, і — поўнае паразуменне. Часам сварылася на Валодзі, калі было за што. Але рабіць яму заўвагі не дазваляла сабе. Вельмі блізка да душы ён не падпускаў нікога, паразмаўляць з ім пра асабістае (маўляў, жыццё тваё, Валодзя, не ўладкаванае) было проста немагчыма. У аповесці «У снягах драмае вясна» апісаны як быццам наш дом. Караткевіч часта прыходзіў да мяне, бацька тады казаў: «Муза, накармі Валодзі!» Дарэчы, з маім бацькам яны любілі паразмаўляць. А вось ці быў прататып у галоўнай гераіні Алёнкі, не ведаю. Калі Валодзя пачаў друкаваць у перыёдыцы аповесць «Чазенія», я ў яго запытала (хаця і ведала, што ён не любіць, калі лезуць у душу): «Што цябе натхніла? Там такія пачуцці...» Ён адказаў: «Я ўсё прыдумаў. Я так бачыў...» Больш да падобных пытанняў не вярталася.

Цяпер выдаюцца даследаванні па жыцці Уладзіміра Караткевіча, пра яго асабістае... Ды ён бы ўзварваўся, як парахавая бочка, калі б сёе-тое з апошняга пачытаў!.. Яму не спадабалася б, што так капаюцца ў яго жыцці ён не хацеў бы таго... Нават калі Валодзя ажаніўся, не было шырокай агалоскі!

Па вядомых Валодзі часта быў падобны на вялікае дзіця. Адночы даслаў мне часопіс — асабісты падарунак, дзе быў верш Рыгора Барадуліна, прысвечаны нам абамі. Там было напісана, што, маўляў, Караткевічу лёгка пішацца, бо ў яго пад рукой заўсёды знаходзіцца Муза...

Яна БУДОВІЧ, фота аўтара
Мінск — Кіеў — Мінск.

«Чалавек — гэта тэкст, якім ён сябе апісвае»

Натхненне, божая іскра, дыктат мовы. Амаль кожная са шматлікіх спроб разгадаць прыроду творчасці заканчанаецца выяўдзеннем тэорыі, якой можа хапіць на тое, каб напісаць кнігу альбо хаця б растлумачыць сабе, чаму ты кожны раз вяртаешся да мальберта, пісьмовага стала ці музычнага інструмента. Аднак ніводнае з тлумачэнняў нельга прыняць за адзіна правільнае, і таму нязнаёмы творчасці застаецца нечым нязведаным, незразумелым да канца, таямнічым. Амаль цудоўным.

Мы колькі заўгодна можам шукаць схаваныя сэнсы ва ўмоўных сініх фіранках у якім-небудзь апавяданні, лічыць, што ўсе творчыя людзі быццам з іншага свету, або — што тыя іншыя карцінкі ды вершыкі нельга ўспрымаць як сур'ёзную справу... Але ні адзін са стэрэатыпаў пакуль не забіў гэты таямнічы парастак у людзях. Больш за тое, ці не кожны другі займаўся ў юнацтве чымсьці творчым. Чаму тады нехта дасягае поспехаў, а нехта пераарастае сваё хобі? Адкуль і навошта пакуты творчасці ў галаве і сэрцы? Чаму чужыя творы кранаюць? Што матывуе ствараць свае? Пытанні шмат.

Творчасць суправаджае чалавецтва з самых ранніх часоў яго развіцця, з часоў тых самых наскальных малюнкаў. Можна лічыць, што мэта яе і цяпер не надта змянілася. «Можна сказаць, што чалавекам кіруюць цікаўнасць і страх. Людзі заўсёды імкнуліся да асэнсавання рэчаіснасці. І творчасць — адзін са спосабаў адказаць на пытанне «Што адбываецца?»», — лічыць спецыяліст па арт-тэрапіі псіхатэрапеўт з Віцебска Леанід Аляксандраў.

Размаўляючы з людзьмі, якія займаюцца творчасцю, прыходзіш да такіх жа

высноваў: гэта спосаб асэнсавання самога сябе, рэчаіснасці, узаемадзеяння са светам, вечны пошук адказаў — тое, што ў пэўны момант прыходзіць у жыццё кожнага. Проста метады пошукаў ва ўсіх розныя. Фраза-клішэ пра тое, што людзі мастацтва нека па-іншаму глядзяць на свет, у дэталёвым разглядзе губляе сваю рамантычнасць. Аптычныя прылады ва ўсіх аднолькавыя, пытанне толькі ў прадмеце факусіроўкі.

На тое, якое месца ў жыцці творцы зойме мастацтва, уплываюць у роўнай ступені наяўнасць таленту і праца, якую ён прыкладае для яго развіцця. Таксама заўважную ролю адыгрывае асяроддзе, людзі і каштоўнасці. Ёсць і яшчэ адзін, магчыма, найважнейшы з элементаў, які фарміруецца з усіх астатніх, — асабістае стаўленне да справы мастацтва, да якой ты аказваешся далучаным, усведамленае месца, якое ты выдзяляеш ёй у сваім жыцці.

«Можна пэўным чынам зразумець характар чалавека і яго псіхалагічны стан па тых творах мастацтва, на якіх засяроджана яго ўвага. Пытанне толькі ў тым, навошта гэта асэнсоўваць. Заўсёды пытаюся ў сваіх кліентаў пра кнігі і фільмы, якія яны любяць, бо мне гэта значна аблягчае працу, — расказвае Леанід Аляксандраў. — І менавіта таму можна рабіць высновы пра асяроддзе па мастацтве, якое ў ім распаўсюджана. Чалавек — гэта тэкст, якім ён сябе апісвае. І кожная культура стварае свой тэкст — сваю ідэнтычнасць, унутранае абазначэнне. Сёння даволі распаўсюджана праблема трывожных расстройстваў, панічных атак. Я звязваю гэта з інфармацыйнай перанасычанасцю. Кожнае пакаленне можа назваць сябе страчаным. Сучасны чалавек,

на маю думку, хутчэй разгублены. Сёння занадта шмат тэкстаў, з якімі можна сябе асацыяваць, асэнсоўваць сябе праз іх, таму ў сучаснага чалавека ўзнікае блытаніна ў ідэнтыфікацыі.

На думку Леаніда Аляксандрава, адбітак гэтых працэсаў можна знайсці ў культуры. І з гэтым можна звязаць мастацкія тэндэнцыі да антыэстэтыкі, да рамантызацыі штодзённасці, да інтэртэкстуальнасці, спроб дасягнуць у першую чаргу не эмацыянальнай, а інтэлектуальнай рэакцыі. У адрас маладога пакалення часта чуюцца такія азначэнні, як «дыфузная ідэнтычнасць» або больш вядомае «кліпавае мысленне». І тыя, хто стварае мастацтва, прыстасоўваюцца да аўдыторыі.

Складана не пагадзіцца з тым, што мастацтва, якое трапіла ў сучасныя ўмовы існавання, ужо працуе па нейкіх трансфармаваных законах, якія тычацца і стварэння, і ўспрымання. Але сама з'ява творчасці нікуды не дзелася. Людзі і цяпер ствараюць кнігі, карціны, музыку.

«Творчасць дапамагае перажыць крызісы», — не дзіўна пачуць такія словы ад псіхатэрапеўта, які шырока выкарыстоўвае метады арт-тэрапіі ў сваёй практыцы. Арт-тэрапія, лічыць спецыяліст, адрозніваецца ад творчасці, якая ўспрымаецца як асноўная справа жыцця, менавіта тым, што тэрапію можна закончыць. З сур'ёзнай, умоўна кажучы, творчасцю такога не можа адбыцца. Творчыя крызісы ўнікаюць ад перанасычанасці справай, яны з'яўляюцца сігналам да пошуку чагосьці новага.

Але часам гэты пошук тычыцца самых асноўных момантаў: усведамлення, куды ты ідзеш і навошта. Разуменне мэты вельмі важнае ў любой справе, і не менш —

у справе мастацтва. Калі чалавек ёсць тэкст, якім ён сябе абазначае, значыць, аўтар кожным сваім творам фармулюе самога сябе. Але калі самасцвярджэнне з'яўляецца асноўным матывам творчасці, яна можа перапоўніцца рэфлексіяй і спрацаваць у якасці арт-тэрапіі, але не стаць якасным творам мастацтва.

Пры гэтым аўтарская самаідэнтыфікацыя ўсё яшчэ вельмі важны элемент творчага працэсу, які цесна звязаны з тэмай аўтарскага вобраза і ўключае ў сябе пытанне пра псеўданімы.

«Псеўданімы — гэта своеасаблівы прыклад пазітыўнага, свядомага расшчэплення асобы, аддзялення чалавека ад творцы, — разважае Л. Аляксандраў. — Яно ў пэўнай ступені вызваляе ад каштоўнасцей, прынятых у культуры, разнявольвае. У гэтым абарона творцы, і ў гэтым жа складанасць і адказнасць. Чалавек фарміруе пэўны погляд на сябе, што ў пэўнай ступені вызваляе яго».

Свет зменлівы, і чалавек, па волі якога адбываюцца гэтыя змены, часам не паспявае за імі. Таму і ўзнікаюць блытаніны, перанасычанасць, стомленасць. Так ці інакш, у любы час і ў любым месцы чалавек імкнецца да асэнсавання свету, і кожнаму неабходны інструменты для таго, каб узаемадзеінічаць з рэчаіснасцю. Для некаторых такімі інструментамі становіцца мастацтва. Яго прызначэнне і сутнасць можна тлумачыць па-рознаму, але яно, здаецца, яшчэ доўга застаецца таямніцай — не схаванай за сямю пячаткамі, а той, што існуе нават у штодзённасці, заўсёды прысутнічае побач.

Дар'я СМІРНОВА

Праз мінулае ў будучыню

Гістарычная традыцыя ў сучасным мастацтве

Пранікнучь у глыб гісторыі. Адкрыць яе сакрэты і разгадаць загадкі. Ці магчыма гэта? Гістарычная таямніца, якая хаваецца за далёкімі часавымі пластамі, прыцягвае ўвагу людзей ужо не адно пакаленне. Яе сакрэты бударажаць уяўленне і фантазію не толькі людзей, якія захапляюцца гісторыяй, але і творцаў. Мастацкі праект «Vector», які прадстаўлены ў выставачнай зале «Духаўскі круглік» у Віцебску, якраз засяроджаны на даследаванні паняцця «гістарычная традыцыя». На яе ролі ў фарміраванні сучаснага свету. Бо толькі абаяваючыся на досвед мінулага, мастак здольны стварыць нешта новае і непаўторнае. Дапаможнікамі і сакуратарамі ў стварэнні праекта стала Асацыяцыя па абароне інтэлектуальнай уласнасці «БелБрэнд».

Нарадзілася ідэя ў Інстытуце гісторыі НАН Беларусі, дзе студэнты-мастацтвазнаўцы Беларускай акадэміі мастацтваў праходзілі практыку. Крыніцай натхнення для куратараў стала экспазіцыя «Развіццё археалагічнай навукі ў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі», што ў выніку прывяло да спробы стварэння асаблівай мастацкай міфалогіі, якая раскрыла б такое фундаментальнае паняцце, як сувязь мінулага і будучыні. А само паняцце «вектар» — метафара выбару чалавекам шляху ад пэўнага пункту адліку гістарычнай спадчыны. Незвычайны фармат палогнаў (120/40) сімвалізуе археалагічны палат, які захоўвае ў сабе культурны скарб.

Па задуме, месцы, дзе праект дэманструваўся раней, з'яўляюцца помнікамі архітэктуры, каб «Vector» мог раскрыцца з асаблівай вобразнай сілай, дзякуючы ўключэнню сучасных твораў у кантэкст унікальнай гістарычнай атмасферы. Выстаўка падарожнічае па Беларусі ўжо на працягу года і пабыва-

ла ў такіх цікавых кутках нашай краіны, як Мірскі замак, дом-музей Адама Міцкевіча ў Навагрудку, музей-сядзіба імя Тадэвуша Касцюшкі ў Косаве, гісторыка-краязнаўчы музей у Івацэвічах і палац Друцкіх-Любецкіх у Шчучыне...

У экспанаванні падобнай выстаўкі ў невялікіх гарадах прыкметна цікавая ўзаемасувязь. Менавіта такія гарады і найбольшэйшыя вёскі захоўваюць і дзеляцца традыцыямі і культурай, якую «ўзводзілі» нашы продкі. Таму многія мастакі праекта (студэнты і выпускнікі БДАМ) натхняліся вобразамі беларускай міфалогіі, арнаментам на народным адзенні, вышытых поспілках і ручніках. Для іншых удзельнікаў крыніцамі натхнення стала экскурсія і шматлікія экспанаты ў Інстытуце гісторыі НАН Беларусі. Хтосьці звярнуўся да больш вечных філасофскіх паняццяў, такіх як вада, што абмывае камень, а таксама да вершаў беларускіх паэтаў, старых фотаздымкаў і карцін, вясковых хат і іх побыту.

«Vector» — гэта маленькая гісторыя аднаго мастацкага праекта, які зараз вандруе па землях Беларусі і аб'ядноўвае не толькі канцэптuallyныя ідэі, але і гістарычныя месцы, творчых людзей, цікавыя работы і велізарнае жаданне захаваць і прымножыць гісторыю нашай краіны. І нават калі ён задумваўся як імгненная мастацкая выстаўка, то цяпер гэта — унікальная культурная падзея, што працягвае свой шлях.

Лізавета КОЗЕЛ, Яна ТЫШКЕВІЧ

Палітра пытанняў і адказаў

Мастакі з шасці краін выказаліся на тэму агрэсіі і дамашняга гвалту

На мяжы паміж жыццём і смерцю, на мяжы паміж сабой і блізім чалавекам, на мяжы добра і зла. Колькі разоў кожны з нас быў вымушаны апынуцца ў сітуацыі супярэчнасці і не ведаў, у які бок рухацца. Складана, незразумела, часам абсурдна. Але ж выйсце шукаць трэба. І самае лепшае ў такіх сітуацыях — правесці аналіз, хто ты ёсць на самай справе. На мінулым тыдні ў Палацы мастацтва адбылося адкрыццё выставачнага праекта «Мяжа», які сродкамі мастацтва дапамагае выявіць праблему навакольнага асяроддзя і яго ўплыў на асобу ў прасторы.

Кацярына Сумарава «Памежны стан», 2015 г.

Арт-супольнасць Беларусі даўно чакала праект, які б мог не толькі паказаць развіццё айчыннага мастацтва, але і раскрыць праблемы, што існуюць як у краіне, так і па ўсім свеце. Тэма мяжы сама па сабе падштурхоўвае задумацца над тым, што ёсць для кожнага з нас парог цяжарнасці і ўспрымання. На выстаўцы прадстаўлены работы больш як васьмідзiesiąці мастакоў. На гэты раз Беларускі саюз мастакоў вырашыў не абмяжоўвацца толькі сваім патэнцыялам — у праекце ўзялі ўдзел, акрамя беларускіх аўтараў, творцы з Украіны, Літвы, Балгарыі, Чэхіі і Эстоніі. Экспазіцыя атрымалася шматжанравай: акрамя жывапісных карцін, прадстаўлена графіка, скульптура, вырабы з тэкстылю, металу, шкла і керамікі. Выстаўка арганізавана пад эгідай міжнароднага праекта «Мяжа», прысвечанага праблеме сямейнага гвалту.

— Паўгода назад мы абвясцілі аб стварэнні мастацкага праекта. Заяўленая тэма звязана з праблемай сямейнага гвалту. Як аказалася, паколькі тэма складаная, то працуе з ёй не такая вялікая колькасць аўтараў, — раскажаў куратар праекта першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Глеб Отчык. — Таму мы пашырылі межы. Так што «Мяжа» — гэта межы ў творчасці, светапоглядзе, у дачыненні да свету. Мастакі дасылалі работы на тэмы, якія іх хвалюць. Атрымаўся маштабны разнапланавы праект.

На выстаўцы на самай справе заўважна разнастайнасць жанраў і тэм. Акрамя дамашняга гвалту, гэта фемінізм, гендарная роўнасць, любоў, гісторыя, навакольны свет, пошук новых форм. Прыцягваюць увагу работы Андрэя Пяткевіча, Васіля Касцючэнка, Максіма Петруля, Рамана Аксёнава, Зоі Літвінавай, Ганны Сілівончык, Уладзіміра Зленка, Кацярыны Сумаравай, Рыгора Сітніцы... Кожны аўтар свежа і ярка выказаўся пра тое, што яго хвалюе.

— Як бы ні было дзіўна, але сёння існуе дэфіцыт магчымасцей у сэнсе спажывання мастацтва. Патрэбна тэма, патрэбна лакацыя, павінны быць філасофскія складнікі і катэгорыі высокія, — падкрэсліў намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Леанід Хобатаў. — Глядач просіць даць нагоду, каб яму было што казаць пра мастацтва. Мне здаецца, што тут дастаткова месца для вырашэння пытанняў пра сям'ю, культуру паходжання ўзаемаадносін, ёсць гендарны аспект. Вельмі тонка разбіраецца паняцце агрэсіі, якая нас суправаджае ў жыцці і існуе як з'ява. За гэтую тэму ўзялася калісьці ААН, і адразу стала зразумела, што пытанне набалела. Зусім не рэгіянальнае, а сусветнае. І вырашэнне яго таксама залежыць ад маштабнасці мыслення. Гэты праект, па сутнасці, прадстаўляе сусветны рух.

Паняцце «Мяжа» мае глыбокі сэнс у выяўленчым мастацтве. Мастак уласнай творчасцю ставіць пад пытанне ўсё асяроддзе. Мяжа ў мастацтве — гэта свайго роду мяжа светапогляду, маралі, этыкі і жыццёвага асэнсавання свету. Чакаецца, што рэалізацыя праекта істотна актывізуе ўзаемадзеянне грамадскіх арганізацый з цэнтрамі падтрымкі мясцовых ініцыятыў, хрысціянскімі канфесіямі, павысіць дасведчанасць розных катэгорыяў насельніцтва, дапаможа прадзіейнічаць дамашняму гвалту і розным тэндэнцыям, якія негатыўна ўплываюць на жыццё.

— Далучыцца да гэтай тэмы — добрае рашэнне. Трэба шукаць адказы на складаныя пытанні. Мы адказы шукаем у мастака. Спрабуем паказаць, як да гэтых праблем трэба ставіцца, — тлумачыць Леанід Хобатаў. — Не маўчаць пра іх, тым больш не рабіць выгляд, што іх няма. Нават у рамках выстаўкі мы бачым, наколькі тут шырэйшая палітра пытанняў і адказаў. Мы назвалі выстаўку «Мяжа» не ў вузкім сэнсе. Тут мяжа паміж мужчынам і жанчынай, паміж добром і злом, паміж метафізічным і зямным. Гэты праект прысвечаны супрацьпастаўленню. Выстаўка цікавая тым, што тут няма карэктных літаратурных адказаў, але ёсць адказы творчыя. Мастацкі вобраз — наш памочнік, а праект — самая сапраўдная рэмінісцэнцыя.

Прадстаўленую выстаўку ні ў якім разе нельга назваць правакацыйнай, яна хутчэй гуманітарная: дапамагае адкрыта пачаць дыялог. Напрыклад, мужчына і жанчына ў сям'і могуць быць толькі пачаткам канфлікту, канфлікт жа існуе аж да ўзроўню знішчэння ўсяго вакол. Таму вялікай задачай для арганізатараў было пабудаваць выстаўку такім чынам, каб пазбегнуць вульгарнасці і ўсе аспекты раскрыць з пункту гледжання глыбіні мастацкай культуры.

Праект «Мяжа» нарадзіўся, калі ААН абвясціла Год без дамашняга гвалту. Тэма складаная. Беларускае мастацтва рэдка сутыкалася з настолькі складанымі сацыяльнымі тэмамі. Тут была звышзадача — паглядзець, як аўтары змогуць адказаць на такую складаную тэму. Мастакі, раскрываючы тэму, задалі тон сумнення не канкрэтна сабе, а глядачу. Яны накіравалі яго на тое, каб ён разабраўся з самім сабой, зазірнуў у свае сямейныя адносіны. Праект «капнуў» унутраны свет кожнага, хто ўбачыў экспазіцыю.

Часта, калі глядач наведвае выстаўку, ён бачыць многія тэмы ў разгорнутым выглядзе. Такім чынам, атрымлівае гэтую прадукт. У такой сітуацыі глядач пачынае аналізаваць сябе, задаваць пытанні: хто ён у сусветнай прасторы, кім з'яўляецца ў адносінах да мастака, які задаў тэму. Праект прадугледжвае дыялог і дэталёвае паглыбленне ў праблему.

— Калі выстаўка не пакідае абыякавым, значыць, яна мае сэнс. У гэтым праекце мы адзначаем неабыякавасць з боку аўдыторыі глядачоў. Праект адпавядае ўсім крытэрыям: ён яркі, выразны. Яго можна дэманстраваць на разнастайных еўрапейскіх пляцоўках, — адзначае Глеб Отчык. — Я вельмі перажываю за экспазіцыю. Не ведаў, як грамадства ўспрыме настолькі цяжкую і эмацыянальную тэму. Але як толькі выйшаў за дзверы Палаца мастацтва і ўбачыў, як мастакі паміж сабой абмяркоўваюць выстаўку, зразумеў — усё атрымалася. Я бачыў, як Леанід Хобатаў з вялікай адказнасцю паставіўся да мантажу экспазіцыі. Ён перажываў, жыў ёй. А ў яго ж такі неверагодны досвед у гэтых пытаннях. Значыць, тэма зачепіла і ўзрушыла. У гэтым праекце няма бизнес-

Анатоль Отчык «Трапяткія надзеі», 2019 г.

складніку, але ёсць самае сапраўднае мастацтва, якое можа спарадзіць вялікую прагрэсію. Калі да падобных праектаў падключаюцца банкі, любыя камерцыйныя структуры, яны дыктуюць нам правілы гульні. Гэтым разам мы самі прадыктавалі іх. Менавіта такія выстаўкі можна параўнаць з хмарачосамі, якія растуць без грошаў.

Быць гатовым да любых складанасцей і не баяцца вырашаць пытанні — вось асноўная думка праекта «Мяжа». Важна, што такія сацыяльна накіраваныя выстаўкі становяцца ўсё больш актуальнымі і папулярнымі ў краіне. Яны дапамагаюць заставацца неабыякавымі да тых пытанняў, пра якія мы, бывае, маўчым. Праект дапаможа падрыхтаваць тэарэтычную базу і практычную інфармацыю пра перспектывы працы над жыццёвымі праблемамі на аснове хрысціянскіх прынцыпаў разумення.

Вікторыя АСКЕРА

Курс на «непапсовасць»

Арганізатары «Славянскага базару ў Віцебску» ўразілі публіку незвычайнымі праектамі

Спектакль «Мастак. Вяртанне ў Віцебск».

Дваццаць восем гадоў запар «Славянскі базар у Віцебску» прыцягвае вядомых артыстаў з самых розных краін. Тысячы і сотні кіламетраў пераадоляюць глядачы, каб убачыць любімых спевакоў, акцёраў і мастакоў. У горад на Дзвіне едуць за святам, эмоцыямі і музыкой, якая ў фестывальныя дні льецца адусюль. Што важна, з кожным годам межы фестывалю, геаграфія краін-удзельніц і кірункі мастацтва пашыраюцца. Сёлета арганізатары далі моцны адказ крытыкам наконт «папсовасці» фэсту, уключыўшы ў праграму не толькі звыклія музычныя альбо тэатральныя, але і оперныя, джазавыя, балетныя і нават духоўныя мерапрыемствы. Усе фестывальныя дні былі распісаны ад раніцы да позняй ночы. Гэта дазваляла гасцям і жыхарам Віцебска адчуць і зразумець усю маштабнасць развіцця культуры славянскай супольнасці.

СЕНСАЦЫЯ. СІНТЭЗ КЛАСІКІ І РОКА

Першы фестывальны канцэрт «Уверцюра: ад класікі да рока», які падрыхтаваў Прэзідэнцкі аркестр Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам заслужанага артыста Беларусі Віктара Бабарыкіна, стаў вельмі моцным акцэнтам у руху да «непапсовасці» праграмы «Славянскага базару». Канцэрт — унікальны эксперымент, на які адгукнуліся замежныя і беларускія артысты, а крытыкі (з павагай) назвалі яго сенсацыяй.

Плавільны кацёл у халодную ноч. Менавіта так ахарактарызаваў музычную праграму канцэрта амерыканскі спявак саліст вядомых груп *Rainbow* і *Deep Purple* Джо Лін Пёрнер, які ўпершыню выступіў на «Славянскім базары». Дарэчы, раней зорка рока ўжо працаваў разам з беларускім аркестрам. Але не толькі ён стаў сенсацыяй у канцэрце. Упершыню на беларускай сцэне выступіла і оперная дзіва Сумі Чо з Карэі, чый фантастычны голас неаднойчы пакараў Ла Скала, Метраполітэн-опера. У канцэрце Сумі Чо не толькі выконвала сола, але таксама спявала ў дуэце з вядомым італьянскім тэнарам Алесандрам Сафіна.

Таксама Віцебск пачуў салістку Вялікага тэатра Расіі Ксенію Дзяжнёву, якая парадавала глядачоў выкананнем музыкі Вердзі і Пучыні ў арыгінальнай аранжыроўцы Віктара Бабарыкіна.

— Маё сэрца назаўсёды аддадзена класіцы, але я не баюся эксперыментаў і лічу, што сімбіёз класікі і эстрады дазваляе лепш папулярываць класічнае мастацтва, — падкрэсліла Ксенія Дзяжнёва. — Мне падабаецца, калі форма эксперымента не выходзіць за мяжу, а захоўвае баланс паміж новым і традыцыйным. «Славянскі базар» якраз дапамагае захаваць раўнавагу. Тут ёсць месца ўніверсальнасці, і гэта, на мой погляд, знак якасці фестывалю.

Эксперымент «Ад класікі да рока» зацікавіў і французскага тэнара Венсана Нікло, Народнага артыста Малдовы выканаўцу на пан-флейце Канстанціна Масковіча. Узрушылі аўдыторыю і беларускія артысты. З песняй «Я застаюся» Іван Вабішчэвіч узяў з месца глядзельную залу, а Пётр Ялфімаў прадэманстраваў вакальныя даныя, балансуючы на мяжы цяжкага рока і класікі.

ДУХОЎНАЕ ВЫМЯРЭННЕ

Упершыню ў асноўную праграму форуму было ўключана свята харовай музыкі «Славянскі дабравест». Удзельнікаў новага праекта прыняў галоўны храм Віцебска — Свята-Успенскі кафедральны сабор. Першапачаткова арганізатары планавалі аб'яднаць у межах канцэрта выканаўцаў духоўнай музыкі з розных краін, але пакуль канцэрт быў арганізаваны з удзелам выключна беларускіх прадстаўнікоў.

У канцэрце выступілі шэсць калектываў: хор студэнтаў Віцебскай духоўнай семінарыі, ансамбль «Дабро» аддзела рэлігійнай адукацыі і катэхізацыі Віцебскай дыяцэзіі, ансамбль «Аршанскі дабравест» сабора Нараджэння Найсвяцейшай Багародзіцы, святочны хор кафедральнага сабора Успенія Прасвятой Багародзіцы ў Маладзечне, жаночы вакальны ансамбль супрацоўнікаў Беларускай акадэміі музыкі *Voce del cuore*

(«Спяваючыя сэрцам») і мужчынскі хор «Усіхсвяцкі» Мінскага храма ў гонар Усіх Святых. Канцэрт духоўнай музыкі сабраў больш як 200 слухачоў, а гэта сведчыць пра тое, што ў наступным годзе духоўная тэма на «Славянскім базары» будзе разгорнута яшчэ шырэй.

— «Славянскі базар» — гэта глабальнае культурнае мерапрыемства сусветнага значэння, — падкрэсліў на прэс-канферэнцыі да канцэрта першы прарэктар Віцебскай духоўнай семінарыі протаіерэй Канстанцін Ізафатаў. — Паколькі рэлігія з'яўляецца часткай нашай культуры, то лагічна, што на 28-м годзе існавання фестывалю набыў і духоўнае вымярэнне. Хоць элементы яго былі і раней. Напрыклад, некаторыя зоркі давалі дабрачынныя канцэрты на будаўніцтва Успенскага сабора.

Да першага канцэрта калектывы-ўдзельнікі падрыхтавалі арыгінальныя праграмы. Напрыклад, ансамбль Акадэміі музыкі ў віцебскую праграму ўключыў творы сучасных пеярбургскіх кампазітараў, а хор семінарыі пастараўся зачэпіць меладычнасцю. Некаторыя калектывы ўнеслі ў праграму кампазіцыі на духоўныя вершы сучасных аўтараў, якія не выконваюцца царквой.

— Галоўнае, каб была заўважна традыцыя прыватнай пеўчай практыкі, — падкрэсліла доктар мастацтвазнаўчых навук Ларыса Густава-Рунцо. — Мы не ставілі асаблівых рамак, у якім менавіта кантэкст рыхтаваць выступленне. Кожны хор прадставіў разнастайныя праграмы, у асноўным гэта рэпрэзентатыўны канцэртны стыль, які сфарміраваўся яшчэ ў XVII стагоддзі, і да сённяшняга дня запатрабаваны святарамі і вернікамі.

Спектакль «Лебядзінае возера».

НОВАЕ ПАЧУЦЦЁ... ДА ДЖАЗА, ДА ІМПРАВИЗАЦЫІ

Адной са знакавых падзей XXVIII «Славянскага базару ў Віцебску» стаў джазавы фестываль, у межах якога прайшоў канцэрт сусветных майстроў джаза. Асновай стала выступленне трыа Леаніда Пташкі, у склад якога ўваходзіць выдатны музыкант Алік Акапаў (барабаны) і Валерыў Ліпец (бас).

— Я адчуваю сябе ў Беларусі проста як дома. Таму што яшчэ ў 80-х гадах прыязджаў сюды, прымаў удзел у выдатным фестывалі джаза, які быў слаўны на ўвесь Савецкі Саюз, — падкрэсліў перад канцэртамі Леанід Пташка. — Сёлета мы з дырэкцыяй «Славянскага базару» змаглі прывезці зорак сусветнай велічыні: з Амерыкі, Англіі, Ямаікі, Ізраіля. Усе музыканты адклалі іншыя справы і прыехалі ў Віцебск. Вядома, гэты горад складана назваць горадам джаза, але я бачу, што яго культура тут добра прыжываецца.

Пачало выступленне джаз-трыа з варыяцыі на тэму «Паланэза» Агінскага, каб працягнуць нітачку ад класікі да джаза. Затым трыа саступіла месца Ігару Брылю, які пачаў з блюза, а пасля ўвайшоў у энергічны мейнстрым. Таксама гэтым вечарам наведвальнікі канцэрта пачулі іншага мэтра — піяніста Анатоля Крола, і ён таксама пачаў з блюза, душы джаза, а затым перайшоў да вядомых мелодый з фільмаў «Мы з джаза» і «Зімовы вечар у Гаграх», да якіх пісаў гэтую музыку.

Наступным на сцэну выйшаў адзін з лепшых гітарыстаў свету Рон Джэксан (Нью-Ёрк). Ён з першых нот заваяваў увагу глядачоў. Энергічна манера яго выступлення вылілася ў віхор найскладанейшых сола пад акампанемент джаз-трыа Леаніда Пташкі. Шквал нот пракаціўся па зале і знайшоў водгук у кожнага глядача.

Пікам свята джаза стаў выхад на сцэну легендарнага спевака Роя Янга з Англіі. Так, пад песню Джэймса Браўна «I feel good» у зале ніхто не сядзеў, усе спявалі і танцавалі, смяяліся і радаваліся як дзеці. Калі ж усё скончылася, разыходзілася, выносячы з сабой новае стаўленне да джаза і імпрывізацыі.

КЛАСІКА І ТЭАТР

Упершыню на віцебскім фестывалі выступіў Дзяржаўны балет на лёдзе Санкт-Пецярбурга. Усе спектаклі трупы разлічаны на тэатральную сцэну. Глядачы часам нават не верылі, што яна пакрыта сапраўдным лёдам. Усе дэкарацыі, касцюмы, рухі танцораў нагадвалі сапраўдны тэатр. У межах «Славянскага базару» балет паказаў «Лебядзінае возера» на музыку Пятра Чайкоўскага.

«Тэатральныя сустрэчы» на «Славянскім базары» стартавалі з пастаноўкі маскоўскага «Эрмітажа» — «Маленькая нядзельная прыгода». Акцёры прадэманстравалі на сцэне Коласаўскага тэатра аўтарскі погляд на камедыю Валянціна Катаева «Дзень адпачынку». На твор вядомага савецкага драматурга і сцэнарыста «замахнулася» малады рэжысёр і актрыса гэтага ж тэатра Аляўціна Пузырнікава. Лёгка іранічны сюжэт выклікаў у глядачоў усмешку і настальгію па савецкім мінулым. Таксама на сцэне тэатра імя Якуба Коласа маскоўская група выступіла з камедыяй «Шклянкі вады» па п'есе вядомага французскага драматурга Эжэна Скрыба.

Ад класікі не адыхаў і Маскоўскі тэатр на Паўднёвым Захадзе — пастаянны ўдзельнік «Тэатральных сустрэч» у Віцебску, які ўмее здзівіць спрактыкаваную фестывальную публіку. Гэтым разам ён прывёз на «Славянскі базар» некалькі спектакляў, два з якіх былі пастаўлены заснавальнікам тэатра — вядомым расійскім рэжысёрам Валерыем Беляковічам. Тэатр на Паўднёвым Захадзе паказаў «Кабалу святош» паводле Булгакава, драму жыцця і творчасці Мальера, а таксама даў магчымасць яшчэ раз пачуць высокі і пачуццёвы настрой у спектаклі «Даеш Шэкспіра!».

А вось «Рэвізор» у фестывальным Віцебску, на жаль, не паказалі. Пастаноўка па матывах Гогаля ў рэжысёрскім бачанні Мікалая Пінігіна, якую павінен быў прывезці Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы, была адменена за некалькі дзён да прэм'еры ў горадзе на Дзвіне па тэхнічных прычынах.

Асаблівай папулярнасцю ў межах форуму карыстаўся «Лялечны квартал», які сёлета адзначыў сваё 5-годдзе. Практычна ўсе білеты на спектаклі былі раскуплены імгненна. Сёлета ў Віцебск прыехалі сябры, добра знаёмыя фестывальнаму Віцебску, — трупы Мыцішчанскага тэатра лялек «Крэсіва» з пастаноўкай беларускага рэжысёра Алега Жугжды «Памінальная малітва». Астатнія ўдзельнікі — калектывы з Арэнбурга, Пермі, Казані, Мікалаева, Хмяльніцкага, Брэста — на «Славянскім базары ў Віцебску» былі ўпершыню.

Дарэчы, завяршыўся «Лялечны квартал» спектаклем для дарослых «Мастак. Вяртанне ў Віцебск», які прысвечаны гораду і яго знакамітаму ўраджэнцу — Марку Шагалу. Рэжысёр пастаноўкі Віктар Клімчук некалькі гадоў падступаў да ідэі стварыць спектакль пра лёс вялікага мастака. Перачытваў біяграфію, звяртаўся да знаўцаў жыцця і творчасці майстра. Канцэпцыю будучага спектакля падказалі і карціны жывапісца. З пункту гледжання пастаноўшчыка, вобразная мова мастака вельмі блізка тэатру лялек, аснову якога складаюць іншы сэнс, сімвалізм, асацыятыўнае і пластычнае мысленне. Спектакль «Мастак. Вяртанне ў Віцебск» апавядае пра пачатак творчага шляху Марка Шагала праз прызму яго ўспамінаў.

Фэст «На сямі вятрах».

У РЭЖЫМЕ НОН-СТОП

Апынуўшыся ў цэнтры фестывальнага Віцебска, можна было сустрэць скамарохаў на хадулях, нямых анёлаў, навучыцца танцаваць танга і сальсу, паслухаць каверы папулярных песень у жывым выкананні. Усю гэтую праграму прадугледжваў фэст «На сямі вятрах». Арганізатары, па традыцыі, рабілі стаўку на безбар'ернае мастацтва. Пол, узрост і матэрыяльнае становішча тут абсалютна не мелі значэння. Усе цікавінкі — бясплатныя. Фэст «На сямі вятрах» сёлета прайшоў з вялікім размахам. На сямі фестывальных пляцоўках віцэблян і гасцей горада чакала больш за 600 удзельнікаў са 104-х калектываў Беларусі і Расіі.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Пятро Ламан:

«Сцэну працай не лічу, бо атрымліваю ад яе задавальненне»

Беларускі акцёр Пятро Ламан — вядучы майстар Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, паэт, перакладчык, кавалер медала Францыска Скарыны. За яго плячыма звыш ста каларытных сцэнічных вобразаў, сярод якіх — Юрась, Мацей і Несцерка са знакамітай візітоўкі тэатра — камедыі «Несцерка» В. Вольскага, завадатар паўстання Марцыян Ропат з гістарычнай хронікі Ул. Караткевіча «Званы Віцебска», прасты хлопцы Тэймураз Джакелі з грузінскай камедыі Н. Думбадзэ «Не трывожся, мама!» і іншыя. Сёлета знакаміты артыст адзначае 70-годдзе. І гэта добрая нагода, каб успомніць самыя незабыўныя моманты жыцця, ролі і падзяліцца планами наперад.

— Пятро, наколькі свядома вы выбралі свой творчы шлях?

— У прынцыпе, усё адбылося даволі выпадкова. У школе я любіў чытаць вершы са сцэны. Як і многія, удзельнічаў у самадзейнасці, мы ездзілі з канцэртамі ў суседнія вёскі. Пасля школы не паступіў у інстытут, год працаваў трактарыстам, як мой бацька. І раптам даведаўся, што мой аднакласнік Толя Жук паступіў вучыцца, як казалі ў вёсцы, «на артыста». Я падумаў, ну, а чым я горшы за яго, таксама паспрабую. І паспрабаваў. Мяне прынялі. Але не студэнтам, а кандыдатам у студэнты. Такое практыкавалася, але толькі ў Тэатральна-мастацкім інстытуце. Тады набралі 30 студэнтаў і 6 кандыдатаў. Я быў адным з іх. Праз паўгода мне паставілі 3 з мінусам і з папярэджаннем залічылі ў студэнты. А кіраўнік курсу Уладзімір Андрэвіч Маланкін быў даволі жорсткі чалавек. Была ў яго і такое, што студэнт, які на ўступных экзаменах атрымліваў «пяцёрку», потым адлічваўся за непрыдатнасць. Яго любімая фраза была: «З чалавека зрабіць акцёра даволі лёгка, а вось з акцёра чалавека — вельмі складана». Такім чынам, набралі 36 чалавек, а выпусцілі толькі 13. Да мяне вельмі добра ставіўся дэкан тэатральнага факультэта Піліп Кобля. Дзякуючы яму, мяне і залічылі ў студэнты, бо ў кіраўніка курсу былі некаторыя сумненні адносна мяне. І ўжо на 2 курсе на першай сесіі я атрымаў цвёрдую «чацвёрку». Дэкан завёў мяне ў бібліятеку інстытута і папрасіў супрацоўніц: «Займіцеся ім, калі ласка». І апрача праграмы літаратуры, у мяне яшчэ быў асобны спіс, які я мусіў адолець. Я прыходзіў у інстытут з раніцы і сыходзіў, калі яго закрывалі.

— Ад каго вы атрымалі самыя галоўныя ўрокі ў жыцці?

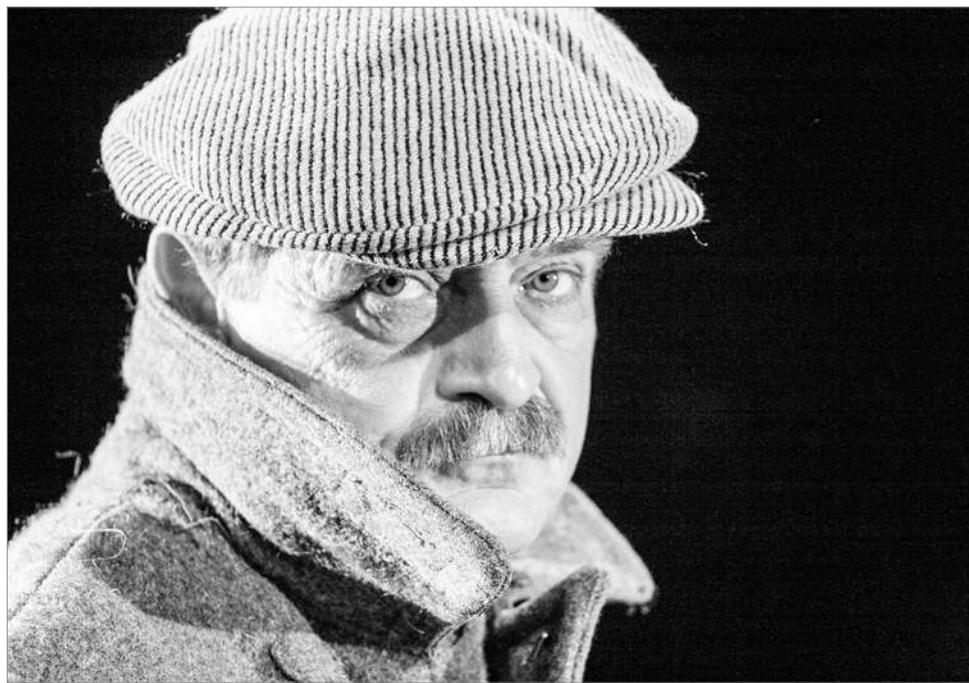
— У прынцыпе, у маленстве не было такіх галоўных урокаў, але магу сказаць, што і мой бацька, і бабулі Стэфка і Каця вучылі мяне заставацца чалавекам. А гэта вельмі складана — заставацца ім у любых сітуацыях. Тады ж было ў асноўным атэістычнае выхаванне. Але ў бабы Каці захоўвалася яшчэ дарэвалюцыйная Біблія. Дык я і туды свой нос уторкнуў. І вось гэтыя біблейскія заветы — «не забі», «не скрадзі» — увайшлі ў маю сутнасць. Ды і сама прырода ў вёсцы — найлепшы выхавальнік чалавека. Бараніць сваю душу ад бруду, заставацца чалавекам — гэтаму мяне ўсе і вучылі, у тым ліку і Маланкін. Ён мога адлічыць студэнта нават за нейкія чалавечыя хібы.

— Хто быў для вас настаўнікам у тэатры?

— На першым этапе да мяне вельмі добра ставіўся Іосіф Матусевіч. Калі я прыйшоў у тэатр, у яго яшчэ і звання не было. Ён ужо пры мне стаў заслужаным артыстам Рэспублікі Беларусь за ролю Калабка ў «Трыбунале», а праз некалькі гадоў і народным за «Таблетку пад язык», дзе сыграў дзед Цыбульку. Мог падысці і па-добраму зрабіць нейкія заўвагі. Анатолий Шэлег падтрымліваў мяне, Анатолий Трус (мы яго звалі дзедам, і моладзь яго вельмі любіла). Потым, калі ўжо ў мяне з'явіліся галоўныя ролі, Фёдар Шмакаў напісаў пра мяне добры артыкул.

— Якую ролю ў вашым жыцці адыграў знакаміты спектакль «Несцерка»?

— Гэта першы спектакль, які я тут убачыў. І адразу адчуў сябе як дома. Перш-наперш у ім гучала жывая родная мова. Атмасфера была дзівосная. А тое, што

мяне падабаецца, застаецца ў памяці. У свой час я ведаў поўнасьцю «Званы Віцебска», ды і цяпер магу працытаваць пачатак. Так было і з «Несцеркам», у якім я памятаў усе ролі. Спачатку мяне ўвялі на Юрася, і даваўся яго іграць нават пасля пяцідзесяці гадоў. Потым іграў Мацея, бацьку Настачкі. І нарэшце, калі Баркоўскі ажыццявіў капітальнае ўзнаўленне спектакля, кіраўніцтва вырашыла, што Несцерку буду іграць я.

— І якая з гэтых роляў самая любімая?

— Вядома, сам Несцерка, хоць і роля Юрася вельмі падабалася. Звычайна гастролі тэатра адкрываліся гэтым спектаклем. Памятаю, як падчас гастролі ў Чарнігаве людзі на вуліцах сталі азірацца на мяне. Я думаю: што такое, няўжо ўсе паглядзелі «Несцерку»? А якраз у гэты час на экраны выйшаў фільм «Белая птушка з чорнай адзнакаю». І мне ўжо ў тэатры патлумачылі, што я выліты Іван Мікалайчук, які там іграў галоўную ролю. Выходзіць на сцэну ў гэтым спектаклі, хоць у вобразе Юрася, хоць у ролі бацькі, было для мяне святам. Я ўвогуле работу на сцэне працай не лічу, бо атрымліваю ад яе толькі задавальненне, дык мяне за яе яшчэ і грошы плацяць (усміхаецца). Менавіта тут — у тэатры — мяне заўсёды ўтульна.

— Якія яшчэ з першых роляў запомніліся вам асабліва?

— Гэта найперш Марцыян Ропат са «Званоў Віцебска». Караткевіч ніколі не быў пачаткоўцам у беларускай літаратуры. Ён адразу ўвайшоў туды як класік, з першых вершаў, адразу быў сфарміраванай асобай. Памятаю, першы раз, калі чыталі «Званы», акцёраў адразу здзівіла:

«А што гэта за мова, так жа не гавораць». А для мяне гэта быў як бальзам на душу. Гэта мастацтва, але заснаванае на глыбінным разуменні, што такое мова. На жаль, за савецкім часам, калі размова ішла ў спектаклях пра нацыянальную гісторыю, адраджэнне, іх прымалі добра, але рэцэнзій у цэнтральным друку не з'яўлялася.

— Што вас падштурхнула да літаратурнай творчасці? Дзе шукаеце крыніцы паэтычнага натхнення?

— Справа ў тым, што вершаў я зараз не пішу. Здаецца, Пушкін напісаў, што паэзія — гэта не вершаскладанне, а стан душы. Караткевіч толькі пачынаў як паэт, а потым стаў празаікам і драматургам. Вершы я пачаў пісаць у школе, потым прадоўжыў у інстытуце. Я тады займаўся ў літаб'яднанні пры «Чырвонай змене»,

ды і зараз займаюся. Як ні дзіўна, але крыніцай для паэзіі з'явіліся самыя першыя карцінкі маленства. Памятаю, я стаю на акне, мяне трымаюць пад пашкі, а ў двары лужыны, з іх сонечныя зайчыкі трапляюць на аканіцу, я спрабую іх лавіць. Мне яшчэ тады і двух гадоў не было. Мая маці рана памерла — калі мне было чатыры гады. І гэтае сіроцтва на мяне моцна ўздзейнічала. Я любіў заставацца адзін, сам-насам з прыродай.

— Якіх роляў вам не хапіла ў творчым жыцці?

— Можна, вядома, бясконца марыць: вось бы мне Гамлета сыграць альбо Атэла, але калі ў тэатры гэтыя п'есы не ставяцца, то пра што разважаць. Зыходзячы з таго, што мяне вельмі хацелася, я сыграў. Напрыклад, мяне вельмі падабаўся Шкаляр у «Несцерцы», і аднойчы, калі адзін з акцёраў пераблытаў нешта ў раскладзе і не з'явіўся на спектакль, я гэтую ролю сыграў. Як некалі казаў Лао Цзы: «Бойцеся сваіх жаданняў. Яны спраўджаюцца».

— Адкуль з'явілася ідэя вашага аўтарскага спектакля «Радзіма душы» і чаму ён так мала ішоў?

— Хацелася да юбілею стварыць бенефісны спектакль, дзе б я быў галоўным. А паколькі ў мяне ёсць яшчэ адна прафесія, то я вырашыў стварыць сцэнарый з маіх уласных вершаў і прозы, народных песень, — адным словам, зрабіць такое відовішча, дзе я і аўтар п'есы, і галоўны герой. Па-мойму, у мяне атрымалася, бо спектакль быў запрошаны на Міжнародны тэатральны фестываль у Вроцлаў. Я туды ездзіў. А чаму мала ішоў, Бог яго ведае.

— Вы ж былі і аўтарам сцэнарыя тэлеспектакля «Душа мая, як ястраб дзікі...»? Ён з'явіўся яшчэ раней?

— Так. Гэта быў мой першы досвед. Спачатку на абласной студыі тэлебачання я проста чытаў вершы Багдановіча, а потым рэжысёр прапанавала: «Давайце зробім манаспектакль пра Багдановіча на рэспубліканскім тэлебачанні». Я напісаў тэкст, і такі спектакль выйшаў у эфір.

— А што са зробленага ў апошні час вас цешыць найбольш?

— Мне вельмі блізка дзед са спектакля «Пахавайце мяне за плінтусам». Я ж і перакладаў гэтую п'есу, і даволі многа ад сябе ўклаў у тэкст. Рэжысёр Валерыя Анісенка даў мне карт-бланш, сказаў: «Рабі, што хочаш, перакладай, яго лічыш патрэбным». Пры перакладзе што галоўнае? Рытм і вібрацыя слоў. Гэта і ёсць сам аўтар, яго стыль. Вы з першых радкоў не зможаце пераблытаць Ясеніна з Маякоўскім, а Янку Купалу з Якубам Коласам, хоць мовы ў іх і аднолькавыя. Я з гэтым сутыкнуўся, калі перакладаў п'есу Аляксандра Фрэдры «Муж і жонка». Спрабую перакладаць з рускай і лухта атрымліваецца. А я нармальна чытаць магу па-польску. Пачаў шукаць арыгінал. У нашай абласной бібліятецы няма. У Мінску таксама. У Брэсце ў мяне ёсць знаёмая пісьменніца, яна патэлефанавала сваёй сяброўцы, якая працуе ў Варшаве ў цэнтральнай бібліятецы. Даслалі мне польскі варыянт. І ў мяне ўсё пайшло. Розныя мовы і розная вібрацыя.

— Над чым працуеце як акцёр?

— Роля вельмі цікавая — Піліпа Цюрына ў новым спектаклі Юрыя Пахомава па апавяданнях Шукшына, які называецца «Яшчэ раз пра каханне». Адна з навел у ім — «Восенню». Мой герой пражыў жыццё і заўсёды кахаў жанчыну, якую зараз вязуць хаваць. Запрашаю на прэм'еру, якая адбудзецца 1 жніўня.

Гутарыў Юрый ІВАНОЎСКИ

Шляхамі Шастаковіча

Свята класічнай музыкі ў Мядзельскім раёне наведваў саліст Парыжскага сімфанічнага аркестра Філіп Бэро

Дзмітрый Шастаковіч — адзін з найбуйнейшых кампазітараў савецкага перыяду. Яго музыка адрозніваецца глыбінёй, багаццем вобразнага

нага форуму Аркадзь Валадось. — Калі напачатку гэта было невялікае мерапрыемства, то зараз — сапраўдны фестываль з вялікім спісам запрошаных зорак.

Фестываль накіраваны на прыцягненне цікавасці самай шырокай аўдыторыі, у тым ліку і маладзёжнай, да музычнага мастацтва. Ён дае магчымасць бліжэй пазнаёміцца з творчасцю Дзмітрыя Шастаковіча і з шэдэўрамі сусветнай класічнай музыкі ў выкананні вядомых музыкантаў. Так, сёлета два канцэрты класічнай музыкі адбыліся ў касцёле Святога Андрэя ў вёсцы Нарач і ў касцёле Панны Марыі Нястомнай Дапамогі ў Шэметава. На іх можна было пачуць творы Шастаковіча, Моцарта, Брамса, Глазунова ў выкананні беларускіх музыкантаў. На канцэрце ў Нарачы ападысменты гукалі ў адрас Таццяны Лявіцкай, Дзмітрыя Юхневіча, Алены Сердзюковай, Аляксандра Елісеева і Аляксандра Сердзюкова.

Галоўным госцем фестывалю стаў сусветна вядомы музыкант з Францыі, саліст Парыжскага сімфанічнага аркестра, прафесар Парыжскай Вышэйшай кансерваторыі — кларнетыст Філіп Бэро, які ў выніку затрымкі самалёта прыбыў на Мядзельшчыну за некалькі гадзін да выступлення. І не меў дастаткова часу для рэпетыцыі з беларускімі скрыпачамі і вялянчэлістамі.

— Я шчаслівы выступаць тут, — падкрэсліў Філіп Бэро. — Здавалася б, маленькая вёска, але якая тут цёплая атмасфера і добрая акустыка! Яна ідэальна падыходзіць для класічнай музыкі. І яшчэ я лішні раз пераканаўся, наколькі высокі прафесіяналізм у беларускай музычнай школы. З мясцовымі музыкантамі ў нас атрымалася вельмі хутка адрэцэпіраваць праграму.

Асабліва сьць фестывалю «У Шэметава ў Шастаковічаў» у тым, што ён праходзіць у правінцыі, даючы магчымасць жыхарам і гасцям нарачанскага краю далучыцца да скарбніцы музычнага мастацтва: пазнаёміцца не толькі з творчасцю Дзмітрыя Шастаковіча, але і з рэпертуарам сусветнай класічнай музыкі іншых выдатных кампазітараў. Шэдэўры класікі ў віртуозным выкананні — сапраўдны падарунак для прыхаджан касцёла і жыхароў з усёй акругі. Ужо даўно ў Беларусі абмяркоўваецца пытанне наконт таго, што фестывалі розных

кірункаў павінны быць не толькі ў Мінску і абласных гарадах, а таксама і ў раёнах. Якраз фестываль «У Шэметава ў Шастаковічаў» — добры прыклад таго, як трэба падыходзіць да арганізацыі падобных мерапрыемстваў у маленькіх гарадах. Паколькі праект не камерцыйны, а культурны, уваход на ўсе канцэрты форуму бясплатны.

Дарэчы, праз тры гады існавання фестываль займеў спонсараў. Арганізатары спадзяюцца, што гэта толькі пачатак вялікай гісторыі форуму.

Выступленне саліста Парыжскага сімфанічнага аркестра Філіпа Бэро (у цэнтры).

— Я перакананы, што пры пэўнай дзяржаўнай падтрымцы разам з дапамогай спонсараў у Шэметава можна прывезці самых знакамітых музыкантаў, і не толькі сюды, — упэўнены Анатоль Валадось. — Імя Дзмітрыя Шастаковіча можа адкрыць дзверы любой музычнай велічыні. Яго музыка няпростая і геніяльная, ад гэтага і цікавая шырокаму колу слухачоў.

Наступны фестываль у Шэметава будзе юбілейны, таму падрыхтоўка да яго пачнецца ў хуткім часе. Арганізатары аансуюць шмат музычных сюрпрызаў.

Вікторыя АСКЕРА

зместу. Вялікі ўнутраны свет чалавека з яго думкамі і імкненнямі, сумненнямі — асноўная тэма творчасці кампазітара, якая разнастайна ўвасабляецца як у абагульненых лірыка-філасофскіх творах, так і ў работах канкрэтна-гістарычнага зместу. Творчасць Дзмітрыя Шастаковіча шануюць у самых розных краінах свету. Беларусь не выключэнне. Чатыры гады запар у Мядзельскім раёне ладзіцца міжнародны фестываль «У Шэметава ў Шастаковічаў», які сёлета праходзіць з 20 па 21 ліпеня.

Месца правядзення музычнага форуму выбрана невыпадкова. Прадзед кампазітара якраз з вёскі Шэметава Мядзельскага раёна. У 2016 годзе тут па ініцыятыве беларускай дыяспары ў Францыі адбыўся першы канцэрт, які з часам перарос у штогадовы музычны фест.

— Я некалькі гадоў выношваў ідэю прысвяціць фестываль Шастаковічу. Праўда, не разумеў, як яго зрабіць канцэптуальным. А тут даведаўся пра яго карані на Беларусі, і пазл склаўся, — успамінае арганізатар музыч-

Новы фармат

Купалаўскі тэатр запрашае на музычныя вечары

Напярэдадні самага тэатральнага сезона і 100-годдзя з часу заснавання Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы ў Мінску 20 ліпеня пачаўся новы праект «Музычныя вечары ў Купалаўскім», які падчас адкрыцця сабраў поўную залу наведвальнікаў.

Першы вечар адкрываў аркестр тэатра пад кіраўніцтвам Уладзіміра Кур'яна. У праграме канцэрта прагучалі кампазіцыі са старых і новых купалаўскіх спектакляў: «Гаральд і Мод», «Паўлінка», «Ідылія», «Ажаницца — не журыцца», «Местачковае кабаре». Варта адзначыць, што з усіх драматычных тэатраў краіны аркестр існуе толькі ў Купалаўскім.

Для тэатра такія канцэрты — абсалютна новы фармат мерапрыемства. Жывое выкананне і камерная абстаноўка спрыяюць стварэнню магічнага настрою. Своеасаблівы сінтэз успрымання музыкі ў сценах тэатра дастаткова цікавы, ён дазваляе разглядаць музыкае і тэатральнае мастацтва не паасобку, а менавіта разам.

Перад канцэртам госці тэатра змаглі пазнаёміцца з работамі знакамітага фатографа ХХ стагоддзя Пятра Шумава, які рабіў здымкі знакамітых мастакоў, кампазітараў, пісьменнікаў, палітыкаў у Парыжы. Сярод 14 работ, прадстаўленых на фотавыстаўцы, наведвальнікі змаглі ацаніць унікальныя партрэты Марка Шагала, Льва Бакста, Уладзіміра Маякоўскага, Марыны Цвятаевай, Альберта Эйнштэйна, Клода Манэ і іншых.

Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы плануе працягнуць правядзенне «Музычных вечароў у Купалаўскім» на пастаяннай аснове, пачынаючы з верасня 2019 года.

Вікторыя АСКЕРА

Першыя!

Музычны калектыў з Ліды прывёз перамогу з Міжнароднага фестывалю-конкурсу аркестраў у Санкт-Пецярбургу

Перамога заслужаная і ў сумленным спаборніцтве здабытая! Дэвізам I Міжнароднага фестывалю-конкурсу аркестраў, які праходзіў з 11 па 14 ліпеня ў Санкт-Пецярбургу, можна лічыць словы з верша Роберта Раждзественскага: «Калі вы ёсць — будзьце першымі! Першымі, кім бы вы ні былі».

Фестываль-конкурс праводзіўся пры падтрымцы Цэнтра міжнароднага супрацоўніцтва ў галіне культуры «Інтэр Аспект» і Дзяржаўнай акадэмічнай капэлы Санкт-Пецярбурга. Ён аб'яднаў удзельнікаў з Ізраіля і Рэспублікі Беларусь. Нашу краіну прадстаўляў заслужаны аматарскі калектыў, лаўрэат міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў Народны аркестр рускіх народных інструментаў установы адукацыі «Лідскі дзяржаўны музычны каледж» пад кіраўніцтвам Алены Сячко. Вялікім гонарам для ўдзельнікаў музычнага калектыву стала магчымасць далучыцца да нараджэння новай культурнай падзеі ў горадзе на Няве.

Тым больш што падобнага роду з'явы не такія частыя ў культурным жыцці грамадства любой краіны. Асабліва, калі перад арганізатарамі стаяць такія задачы, як стварэнне платформы для творчых зносін, для ўстанаўлення і ўмацавання сяброўскіх сувязей з аркестрамі розных краін свету, прапаганда лепшых сусветных узораў інструментальнай музыкі, садзейнічанне інтэграцыі сусветных музычных культур і ўзбагачэнню рэпертуару інструментальнага выканання. Асабліва гэта адчулі ўдзельнікі падчас сяброўскай сустрэчы з дэлегацыяй з Ізраіля ў Доме акцёра, вынікам якой стала сумесная імправізацыя на фальклорныя матывы кожнай краіны-ўдзельніцы фестывалю-конкурсу.

Гэтыя чатыры дні былі даволі насычанымі як для

удзельнікаў, так і для арганізатараў. Акрамя адкрыцця канцэртна-конкурсных выступленняў і заключнага гала-канцэрта ў Дзяржаўнай акадэмічнай капэле Санкт-Пецярбурга, аркестранты мелі магчымасць паглыбіцца ў гісторыю гэтага чароўнага горада дзякуючы шматлікім экскурсіям ад аргкамітэта I Міжнароднага фестывалю-конкурсу аркестраў. Вядома, такое эмацыянальнае знаёмства з жывой гісторыяй паўночнай сталіцы не змагло не адбіцца на конкурсным выступленні заслужанага аматарскага калектыву, лаўрэата міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў Народнага аркестра рускіх народных інструментаў з Ліды. У выніку наш калектыў удастоены звання «Залаты аркестр» і з'яўляецца лаўрэатам першай прэміі.

Алена БАТУРА

Скарбонка Спадчыны

Абскубаць сем пеўняў на галаўны ўбор

Як да вяселля рыхтаваліся знакамітыя свахі з Лелікава

Паводле правіл традыцыйнай культуры, нашы продкі маглі ўступаць у шлюб у час, калі не было посту і калі не трэба было рабіць тэрміновую працу па гаспадарцы і зборы ўраджаю. Святкаванне доўжылася ад трох да сямі дзён, таму, натуральна, такі перапынак у звыклым ладзе жыцця мог нанесці шкоду заведзенаму парадку ва ўсёй вёсцы ды і «паспрыяць» справам, не дазволеным падчас хрысціянскіх пастоў. Можна сцвярджаць, што зараз набліжаецца пара вяселляў, таму мы час ад часу згадваем асаблівасці гэтага старажытнага рытуалу ў беларусаў.

Натуральна, галоўнымі асобамі на вяселлі былі і ў наш час з'яўляюцца маладыя, іх бацькі, сведкі, тамада, ці вядучы свята. Але па традыцыі ролю самых гучных завадараў выконвалі сваты, а на Кобрыншчыне — свахі.

Для гэтай ролі выбіралі жанчын вясёлых, і яны даволі доўга рыхтаваліся да вяселля. Каб з гумарам, кпінамі прыдумаць прыпеўкі пра кожнага гасця і жаніха, загадзя даведваліся пра адметнасці іх лёсу і характару. Шмат часу займала і падрыхтоўка вясельнага ўбору. Нездарма ж традыцыя вырабу і выкарыстання ўбору свахі з вёскі Лелікава, што на Кобрыншчыне, з'яўляецца адным з аб'ектаў нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі.

Так, мясцовыя згадваюць, што сваху выбіралі з боку жаніха. Ёй магла быць як замужняя жанчына, так і незамужняя «свашка». І неабавязкова, каб яна была адна: лічылася, што чым іх больш, тым багацейшы жаніх. Ёсць нават успаміны пра вяселле, дзе адначасова прысутнічала аж 17 свахі!

Сваха павінна быць у доўгай баваўнянай сарочцы, паркалёвай спадніцы, паверх якой завязаны фартух, упрыгожаны аплікацыяй з рознакаляровых стужак і ланцужкоў з закругленымі ромбамі чырвонага колеру — «вачамі», у сярэдзіне якіх на белым фоне — зоркі, вышытыя чорнымі ніткамі, у чаравічках на абцасах (абавязкова з падкоўкамі, каб здалёк чуваць было!). На галаве — асаблівым чынам закручаная хустка — доўгі адрэзак ільняной тканіны, какошнік ці «брыжы» з пучком рознакаляровага пер'я... Згадваюць, што для аднаго такога яркага ўбору для большага ўражання маглі абскубаць аж сем пеўняў!

Калі ўявіць усю разнастайнасць і разнаколернасць гэтага касцюма, то ўзнікне вобраз клоўна ці нейкага блазана, які адзеў усё, што трапіла пад руку.

І гэта... сапраўды так. З аднаго боку, асацыяцыя правільная, бо галоўная функцыя свахі — весяліць гасцей, хай і такім прымітыўным чынам. Але з іншага — у эклектыцы вобразаў хаваецца памкненне спалучыць мноства знакавых элементаў. Убор лелікаўскай свахі можа расказаць многае. Спалучэнне белага, чорнага, чырвонага і сіняга колераў — гэта характэрная для мясцовых жыхароў дабрыня, спагада, сяброўства, чыстыя намеры (белы колер), цяга да роднай зямлі, філасофскія адносіны да смерці (чорны колер), прага да жыцця, уменне пераадоўваць цяжкасці (чырвоны колер), імкненне да гармоніі, перавага духоўнага пачатку над матэрыяльным (сіні колер). Арнаментальныя «вочы» ў гэтым касцюме выкарыстоўваліся не проста так: сваха — галоўны кіраўнік вяселля, асоба дапытлівая, цікаўная, разумная. Галаўны ўбор, што ўпрыгожаны «брыжамі» з «павамі», як па-мясцоваму называюць такое пер'е, сапраўды выконвае ролю камічнага элемента.

Сярод жаночага святочнага адзення Кобрынскага строю касцюм лелікаўскай свахі да канца XIX стагоддзя вылучаўся галаўным уборам, што ўяўляў сабой стракатую карону, завітую паверх вялізнай льяняной хусткай даўжынёй каля двух з паловай метраў. Аднак у 1930-я гады ўбор змяніўся. Развівалася лёгкая прамысловасць, з'явіўся шэраг гатункаў фабрычных баваўняных тканін. Паступова замест фрагментаў ткацтва і вышыўкі ва ўборы з'яўляюцца новыя арнаментальныя элементы аплікацый, у тым ліку так званыя «вочы». Яны ўяўлялі сабой акругленыя ромбы чырвонага колеру, у сярэдзіне якіх нажніцамі выразалася кола, куды ўшывалася белая тканіна з вышытымі васьмівугольнымі зоркамі.

Натуральна, што асноўную ўвагу прыцягваў галаўны ўбор свахі. Толькі ўявіце: спачатку на галаву надзявалі лубяную кардонку, на яе завівалі вялікую баваўняную хустку (памер яе крыху меншыўся ў параўнанні з даўнейшым), упрыгожаную мяккай каронай, аздобленай каляровымі стужкамі і пацеркамі. Акрамя таго, знутры кароны з двух яе бакоў прышывалася пафарбаванае пер'е пеўня, якое азначае, што сваха — баявая сяброўка жаніха. Ззаду карона завязвалася і аздаблялася рознакаляровымі стужкамі, што звисалі па баках і па спіне.

Ну, чым не вясельны маскарад? Затое вясёлы!

Марына ВЕСЯЛУХА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксей Бадак, Дзяніс Барсукоў, Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзіёмава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш, Аляксандр Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 292-20-51 намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53 аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53 аддзел мастацтва — 292-20-51 бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ Нумар падпісаны ў друку 25.07.2019 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 1066

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 2253 Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца, і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый.